

రాజమహేంద్రవరమున
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్ నందు ముద్రింపబడినది

•

నీతిచంద్రిక, సంఘి.

•

to
Edward Parr Metcalfe, Esq., M. A.,

PRINCIPAL, PROVINCIAL COLLEGE,

RAJAHMUNDYR.

THIS LITTLE VOLUME

IS

MOST RESPECTFULLY DEDICATED

BY

THE AUTHOR

AS A SLIGHT MEMORIAL OF SINCERE ESTEEM.

పీఠిక.

॥౦౦౦౦౦౦౦॥

చిత్రవదము.

శ్రీకరు సవ్యయు నాద్యున్
లోకచయావసశీలున్
శోకవిశోషణు నీకున్
బ్రాకటభక్తిని గొల్తున్.

తేటగీతము.

ఆంధ్రభాషను బద్ధకావ్యములు పెక్కు
మాన్యు లోలోపకారకంబుగ రచించి
నట్టి నన్నయాదుల నెదయందుఁ గొలిచి
వచనకావ్యంబులను వ్రాయువారిఁ దలఁతు.

ఉత్పల్లమాలు.

ఇంతకుమున్ను నేను రచించినవిగ్రహతంత్ర మెల్లచో
సంతయుఁ గష్టతైలి రచియింపఁగఁబడ్డ దటంచుఁ బల్కఱున్
వితగనాకు లేఖలను బెక్కురు వ్రాయుచునుంటఁ జేసి య
త్యంతము వ్రాసిన సులభమాగతి దీనిని సంధితంత్రమున్.

తేటగీతము.

పలుమఱు హిలోపదేశంబు భారతమును
బంధతంత్రంబుఁ బరికించి, వానిలోన
వలయుకథలను గొని దీని వ్రాసినాఁడఁ
శ్రీకరు గొంత యందందుఁ గుడురుపఱిచి.

•

vi

చిత్ర పదము.
పెద్దల వేడెడ దీనన్
దిద్దఁగ దోషము లున్నన్
విద్దియ చాలనినన్నున్
దద్దయుఁ గూర్చిక్షమింపన్.

నీతిచంద్రిక

సంధి

తడవంతర మానరవరకునూరు బాధరణీ నురప్రవరున కిట్టనిది.
 “గ్యామీ! మీ యనుగ్రహంబు కతంబున, విగ్రహమును సమగ్రము
 గా నాకర్ణించితిమి. దయచేసి యింక గంధిని పరిహారము ప్రసాదించి
 మాకం గరరనాయనంబు గావించుడు.” అనువుడు సభ్యులైననువై
 నీతిశాస్త్రమునుండి డగు విష్ణుశర్ముం డిట్లని చెప్పందొడంగె:—

అచ్యుట్టి భీమసంగ్రామంబున నిహతానేకై నిల లోకంబు
 లగు మయూర మానసాకంబులకు గృధ్రచక్రవాకంబులచే క్షణమా
 త్రంబున సంధి చేయఁబడియె. ఆవిధంబు వివరించెన వినుంగ.

ఆరీతిని దారుణం బగు ప్రవిదారణంబున వీరవారం బెల్ల
 మారణంబు నొందినఁ జింతాక్రాంత స్వాంతుండు వరటా కాంతుండు
 మంత్రిం జూచి “సర్వజ్ఞ! ఎవఁడు మనదుర్గంబున నట్లగి పెట్టిన దుష్టా
 త్ముడు? పగఱచేఁ బంపంబడి యెవ్వరయినఁ బ్రచ్ఛన్న వేషు లయి
 మనదుర్గంబు నివాసంబుగా నుండి మనల మోస పుచ్చి, చి చ్చంటించి
 పోరుగదా!” అనిన వివయావతం డయి చక్రవాక ప్రశస్తుం
 డిట్లనియె.

“దేవా! దేవరవారికి నిష్కారణబంధువై యుండు నీలవర్ణుం
 డిప్పు డేమొకో సపరివారంబుగాఁ గానరా కున్నాఁడు. నాం జూడ
 నిది యంతయు నావిశ్వాసఘాతకునిచేష్టితమ యని తోచుచున్నది.
 దేవర యమాయ కత్వమే దేవర నింతకుం డెచ్చినది. పుట్టుపూర్వ

ములను విచారించక యవిశ్వసనీయు లగు నభినవాగతులయొక హృదయంబు సదయంబు గావించి నమ్మినవావధల మనుభవింప నేడు కాలము వచ్చినది.” అనిన రాజును క్షణమాత్రంబు స్వాంతంబునఁ జింతించి—“ఇది యంతయు మా దురదృష్టము. మా యదృష్టమిట్లుండేగా నెవరి నన వలసిన చని యేమున్నది. ఈవిషయంబున దైవప్రతికూల్య నెఱుక్కటియె కాని మంత్రులదోషంబు లేకంబును లేదు. మనుష్యప్రయత్నముచే గార్య మెంత చక్కఁగా సంఘటింపఁ బడినను, దైవయోగము చేతం జిడిపోవును. నిటలలిఖితాక్షరంబులు తుడిచినేయ నెప్పరిచే నగును.” అని యూరకుండెను.

అప్పుడు సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె—“లోకమలోఁ బంకితంలు కానివారు తమ కొక్కవిషయవశ ప్రాప్త మయినప్పుడు, దైవమును గర్హింతురు; కాని యాత్మకర్మదోషంబుల నెఱుంగఁ జాలరు. అవధ్యానురాగు లగురోగుల లాగున నృపాలురును హిత తంత్రు లగు మంత్రులమతి నతిక్రమించి యాత్మవంచకు లయి యభి నవప్రియులం బురస్కరించుకొని కార్యంబు ముగిసినవెనుక గర్వము సర్వముం దూలి యప్పు డదృష్టముం జేరుకొందురు. సుహృదులును హితకాములును నగునచివుల వాక్యంబులాదరింపనివారు సహవాసి హితోపదేశంబు వినక చెడినదీర్ఘనూత్రుండను విసారంబుతీరున వినా శంబు నొందుదురు. అక్కడ వక్కాణించెద నవధరింపుండు.”

ఒక్కయేటిమడుపున దీర్ఘకాలమునుండి, దీర్ఘదర్శి, ప్రాప్తకాల జ్ఞుడు, దీర్ఘనూత్రుడు, నని మత్యంబులు మూడు కూడి వసియించుచుండును. అట్లుండఁ గొండొకకాలంబునకు వేసవి సమీపించుడు, దీర్ఘదర్శి తక్కుటిమీల రెంటిని జేరఁజరి యిట్లనియె — “మిత్రులారా! విజ్ఞులనుం జూచు చున్నారుగదా! ఆదినమున కాదినము

వేసరి విగుల నానన్న మగుచునున్నది. ముందు నిక్కముగా నీళ్ళిప్పుడ బొత్తకిటిగి మన కొంహళనోటికిం బోవ కల్గము కాదు. కాబట్టి యిప్పుడే యాయేబు బడి పెడిలి యగాధజుల యిటు జుచర బహులఁ బును : గు మఱియొక్క మడుపుం శేరునిము. అనినఁ బ్రాప్త కాలజ్ఞు డిట్లునియె. భవిష్యత్కాలమునందు స్రుతానాముం గానము; కాబట్టియె బుద్ధిమంతు లగువా రెప్పటి కేది ప్రాప్తమగునో యప్ప టికి దానికిం దగినట్లు కార్యము ననుష్ఠింపఁ జూతురు; కాని ముం దెప్పుడో యొప్పుమి రారాబోవు నని యిప్పుడే చిత్తంబున రిత్తవిచారంబు పెట్టుకొని కుంకరు. ఇట్లేమడుపు మహారచంబువడుపున నుండఁగా నిప్పుడే యంతవంత గెలె? అంత పుట్టినప్పుడు పోలినతెఱంగు చూచుకొందము.” అనిన దీర్ఘనూత్రుం డేమియు నాలోచన పాలు వోవక యూర కుండె. అంతయు నిచ్చారించి దీర్ఘదర్శి యింక నిందు నిలుచుట కార్యంబు కాదని మున్నుంద మెలంకువ పడి జలసమ్మ ద్ధం బగు మఱియొక్క మడుపుం బ్రవేశించె. ఆవెనుకం గొన్నాళ్ళు గడచిన నెండలు మొం డగునుఁ బూటకు జలంబు లింకఁ జొచ్చిన, జలగులు వచ్చి యూతలు, చిక్కములు, మిలపుట్టికలు మొదలగు వానితోడ నీరంబులఁ జొచ్చి, విషంబులం గలర్ధుపంబుల నెల్లఁ బట్టి త్రాళ్ళం గ్రుచ్చు చుండఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుం డొక్కవేరే పూహించి యం దొక్కత్రాడు నోరం గఱచికొని గ్రుచ్చినట్లు లంటిపట్టు కొని గ్రుక్కుమి క్కనక యుండెను. అప్పుడు దీర్ఘనూత్రుం డబ్బరిం గడచునుపాయంబుఁ గానక “యేమి చేయుదు నెందుఁ జొత్తు” నని తత్తతీంచుచు నిందు నందు మిట్టిమిట్టి పడుచు దుముకు లాడు చుండఁజూచి యాకైవర్తులావాలుగను లగుడంబున నడిచి మడియిం చిరి. అంత నాధీవరులు మిలవేఁటఁ జూచించి వారిచరంబులయొడగల్గ

నంటినమంటిని గడుగ మీలగుదుల జలంబుల జాడించునప్పుడు మీసం
బులమందున నిరుదౌడలం ద్రాడు గఱిచి పట్టుకొని గిట్టినట్టులు కదల
మెదల కున్న ప్రాప్తకాలజ్ఞుడు మెల్లగాఁ ద్రాడు విడిచి గంభీరవారిం
బ్రవేశించి ప్రాణత్రాణంబు కావించుకొనియె. కాబట్టి మిత్రులహిత
వచనంబులు విననివాడు దీర్ఘసూత్రునివిధంబున సంతంబుఁ జెందును.
మఱియు దీన నిం కొకవిశేషంబుకూడఁ గలదు. ముందుగా ననాగ
తము లగుకార్యంబుల నూహించి మెలకువ పడువాడు దీర్ఘదర్శి
విధంబున నాపదం బొరయక సుఖించును; అప్పటికిం దోఁదినట్లు
మెరపు వరికించి ధైర్యముతోఁ గార్యము నిర్వర్తింపఁ జూచువాడు
ప్రాప్తకాలజ్ఞుని తెఱంగునఁ బరమసంశయాస్పదం బయినబ్రదుకుం
గాంచును; భవిష్యదర్థంబునుఁ గానక సమయోచితం బగునుపా
యంబునుఁ దోచక యూరకండువాడు దీర్ఘసూత్రునికైవడిఁ దప్పక
యప్పుడ ముప్పుఁ జెందును.

అనునప్పు డొప్పునివారివీటం బుట్టువంతల నారసి రాఁ గ్రమ్మఱఁ
బంపఁబడిన ధవళాంగుండు చనుదెంచి యంచలరామునిం గాంచి సమ
స్కరించి యిట్లనియె. “స్వామీ! ప్రతిక్షణంబును దుర్లభోధనంబు
కర్తవ్యంబని మున్నే విన్నివించుకొని యున్నాడనుగదా! దేవర
నావచనంబులయొడ ననాదరంబు చేసి యావనిం గావింపరైతిని.
అట్లేమఱి యుండుటవలసిఫల మిప్పు డనుభూతం బయినది. గృహ
నీతం బయినమేఘవర్షం డనువాయసముచేతనే మనదుర్గదాహంబు
చేయఁబడినది. అతఁడే మీపాల నీలవర్షం డనఁ జనవరైయై యుండిన
వాడు. ఆప్రకారము—అనుసంతలో నాతనిమాట కడ్డము వచ్చి
తల మూచి విశ్వసించి మరాళవల్లభుం డిట్లనియె. “కొనాను: ఈ
కార్యంబువలనంగాని ప్రణయంబువలనంగాని కానివాని విశ్వసించి

నాతడు వృత్తాగ్రమున నిద్రించువానివలెనే యధఃపతితుం డగును. సందియము లేదు. శరదసంతరోదంతంబు చెప్పుము.” అనుడు బకం బిట్లయె. “అప్రకారము దుర్గదాహంబు చేసి డాయవచ్చిన మేఘు వర్షుని జిత్రపర్ణుండు సగౌరంబుగా బహూకరించి, ప్రసాదమేదు రంబుగా మంత్రిమంక జూచి యిట్లునియె. — “కృతకృత్యుఁ డయిన భృగుఃకృత్యంబు బూరక పోరారు. ఆతండు మనోహక్కుల సంతోషించు త్రిఫల మనశ్యము కలుగవలయును. కాబట్టి యీమేఘవర్షుని నే య కర్పూరద్వీపరాజ్యంబున కభిషిక్తునిం జేయుదము” అని చెప్పు నప్పుడు పోరిచొప్పు తలఁపునం బాటి పరధ్యానముతో విచారించు చున్న రాజుం జూచి మంత్రి చక్రవాకంబు: “ప్రణిధి యేమో ముఖ్యాంశంబు మనవి యొనరింపఁ బోవుచున్నాఁడు. దేవర వరాకు లేక ససాకల్యముగా నాకర్ణింపవలయును.” అనుడు తేడు; “ధవ ణంగా! మేము చిత్తగించుచునే యున్నారము. ఏదీ! తరువాతి వృత్తాంతమును వినిపింపుము.” అనవుడుం బ్రణిధి యిట్లు విన్నవించు చున్నాఁడు.

9169

అంత నామాటలకుఁ బ్రధానమంత్రి యైన దూరదర్శి యిట్లునియె: “జేవా! ఇప్పు డేలినవారు సెల విచ్చిన దంత యుచితం బని నేఁ దలంపను. ఈతనికి మే లొనరింపఁ దలంపుఁ గొంటిరేని, ప్రసాదాంతరము చేయుటయె యెంతయు నర్హకార్యము. చూడఁమాణి స్థానమునం బాడుకర నిడఁగూడనట్లు, మహాత్ము లుండఁదగినపదంబు నందు నీచుల నెప్పుడును నిలువరాదు. నీచస్థానయోగ్యునిం దెచ్చి యతిశయస్థానమునందు నిలిపినభూవిభుండు, కాళ్ళం దొడుగఁ దగిన పాదుకలం దల ధరించినవానివలెఁ బరిహాసపాత్రుఁ డగును. లోకములో దేవర యెఱుంగనిది మఱి యెవ్వ రెఱుంగదురు! పూర్వంబుననున్న

మానించిననుగూడ నపకారంబు చేయుచుండుట యుల్లులకు నైజ గుణము; తిరంబున ధరించినను గాలం ద్రోక్కినను భుజగంబు బడలు పడం నెఱుచును గదా? నీచులు స్థాన్యపడంబుం బొందుదురేని ఒకానొకప్పుడు మేలు చేసినవారికే ద్రోవాంబు చేయఁ జూపింతురు. మున్నొక కాలసర్పము వణిజనిచేఁ బ్రతికింపఁబడియఁ, నాతనికి యప కారంబు చేయఁ జూచెను. దేవర కాకథ వాక్రుచ్చెద నవధరింపుడు.

హిమవంతంబు ప్రాంతంబున నొకకాంతారంబునఁ గాలితెరువున నొక బేహారి చనుచుండెను. అయెడ నాయడవియందు దావపావ కుండు గడు నడరి నలుగడలుఁ జట్టి యొక్కపట్టున నొక్కపెట్టునఁ బెక్కుచెట్లం గాల్పుచుండెను. అట్లు వెంటనె మంటలు మింట నంటఁగా నానదుమ నొక్కకాలవ్యాళంబు చిక్కుకొని యొక్కడకుం బోవఁ ద్రోవఁ గానక యాకాసం జను చున్నవాణిజనిం గని పేరెలుంగున నిట్లనియె. “ఓయార్తజనశరణ్యా! ఈయరణ్యంబు నలుదెసలుం గ్రమ్మి ముమ్మరమ్మిగఁ జట్టుకొన్న యాయెరగలింబడి ప్రాణంబులు గోలుపోవలసి వచ్చెఁగా యని రక్షణోపాయంబు తోచక దైవంబుంబ్రార్థించుచుండఁగా నాపాలిటిదైతంబు చందంబున సమయమున సన్నిహితుం డయినాడవు. శరణాగతభరణంబున శిబిచక్రవర్తిని దలఁపింపం దగు నీయంతిటిలాకోత్తరుని శరణొందితిని. ఇత నాకేమి కొదవ; జాగు నేయక వేగ వచ్చి ప్రాణదానంబు చేసి పుణ్యమునం బొమ్ము. నే విన్నవింపఁగల దంతయు విన్నవించితిని. పిమ్మట దమచిత్తము నాభాగ్యము. అని మఱియు దీనాతిదీనంబు లగువచనంబులఁ బ్రార్థింప, నొత్తడు దుష్టజంతువు వ్రంతసహితము చూడఁజాలక యగణ్యకాదు ల్యంబున డాయబోయి లోపల మిలమిలమొదలుచు నరణ్యరోదనంబు చేయు చున్న జంహగముం గనుకొని, తనచేతికట్టుకొనకుం బెను

ద్రాటితో నొకసంచిని వ్రేలం గట్టి, యొకట్టమొదలు చేతఁబట్టుకొని యుపాయముగా సంచిని బాగుగా జాత విడిచెను. తోడనే యాపన్నం బగు నాపన్నగల సంచిలోఁ దూఱి చుట్టచుట్టుకొని యుండెను. అంత నాపన్నాజీవుండు మెల్లఁగా సంచిని బయటఁ దీసి యాశీవిషము నొకచోట విడిచి పెట్టెను. మ్రొక్కఁ బోయిన గుడి విడిగి మీఁదఁబడినట్టు తోగనే యాత్రాఁచు బునకొట్టుచు లేచి, మనఃస్థులు వాములం గంటఁ బడినతోడనే చంపుచుండును. కాఁబట్టి యట్టి మాకులంబున శెల్లను మృత్యుప్రాయు లైన వారిని దొరకినపుడు దోరింపక విడువ రాదని పలుకుచు, నాలుక లార్పుచుం గవిసి యాశనిపైఁ బడి కలవఁ బోయెను. అందుల కతం దడలు గడలుకొని వడఁకుచుఁ బరిసరధరాధరదరీదార్గంబులు మాటుమ్రోయ నఱచుచు సంచి నొకములం జాతవైచి దర్శింపకము వెనుకయుఁ దాను ముందును గాఁ బఱవఁ జొచ్చెను. అచేరుప పొదలో నిడు రించు చున్న గోమాయు వాయలుకుడు విని యులికి పడి లేచి వచ్చి, ఫణికిని వణిక్కిరోమణికిని నడుమ నిలిచి యిట్లనియె. “ఓయారగ రాజమా! ఏల యూరక రోజుచు నీపాటుఁబోతువెంటం బడి పరు గెత్తుచున్నాడవు? ఇంచుకనేవు నిలిచి నీవార్త నాతోడఁ జెప్పుము. నాచేత నగు సాహాయ్యం బున్నం జేసెదను” అనిసం గృష్ణాహి తన యావద్యత్రాంతంబును బూసగుచ్చినరీతిని వినిపించెను. అది విని యొక్కజం పడినట్లభినయించుచు నక్క యిట్లనియె: “ఓమిత్రమా! ఇప్పుడు నీవు చెప్పినచరిత్రము విస్రంభపాత్రముగా నేఁ జింతింపను. ఈసంచి యెక్కడ? నీదేహమెక్కడ? దీనిలో నీవు చూయుట యెక్కడ? నీవు చూడఁబోయిన బెద్దబారెఁ దున్నావు; సంచియో పట్టుమన్న జేసెడు లేదు. నీవిండు మరలఁ జొచ్చి చూపువలకును

సీమాట సత్యమని విశ్వసించు జాలను.” అనుచు నూనాగుఁబొ
మచ్చుడ నంచొం బ్రవేశించి, తొల్లింటియట్టుల చుట్టఁ జూచుకొని
లోపల నిమిడి యుండెను. వెంటనే యాస్పదాలము, మోమున
వైవర్ణ్యంబు మిగులఁ జెదవులు తడుపుచు నిలుచున్న యావనిజానకుం
డైనఁగ చేసి యాసంచిమూతని గట్టిగా దారముతో చిగింపు మని
చెప్పెను. అతఁ డాప్రకారము చేసి, తాచేతిబడి మఱి సంచిమీఁద
నాలుగుమోడులు పెట్టి జంకమూకలను వృద్ధులతోఁజూపించి బుచ్చి,
జంబుకంబుం గొని నూడి తనదారి బోయెను.

కాబట్టి డ్లుదులు తమ కుపకారంబు చూపినవారికి యవ
కారంబుఁ దలంతురు. అంతియ కాక, ప్రుక్కదులయెడఁ జేసిన
యవకారంబును నినుకయందు రచించినముద్రయు బోలె జాల
కాలంబు నిలువదు. మాజ్జాలంబును ధర్మకర్తఁగా భావించి
నేవింపఁ బోయినశశకపింజలములకుం బోలె దమకెప్పుడు కీడు
మూడునో యని యెంచి, ప్రజలును నల్పునిం గొలిచి యుండ
నొడఁబడరు. మీ కాకథ వాక్రుచ్చెద నాలింపుడు.

వింధ్యాటవిలో నొకవృక్షకోటరంబునఁ జరకాలమునుండి
కపింజలంబను పక్షియొకటి కాపురంబుండును. ఒకనాటి నూగ్యాస్తమ
యసమయంబున మొయిలు మొత్తమ్ములు వియత్తీల మెల్లఁ గాటు
క్రమ్ముకొని కడవలం ద్రిమ్మరించిన ట్టాకజడివాన కురిసెను. ఆవర్షం
బునం దడిసి తడసి యాపులుంగు వేశకుఁ దొట్టఁ జేర లేక పోయెను.
అప్పుడు దీర్ఘకర్ణం బనుశశం బొక్కండు భృశంబును వానను నాని
యాశకుంతం బుండుతరుకోటరంబు చేరి, నెమ్మదిగా నంను ముఖ
నిద్ర చేయు చుండెను. ఇంతలోఁ గపింజలము తనవిచాసవృత్తి న్నెదకు
కొనుచుఁ జిమ్మచీకటిలో వచ్చి లోన నిదురించు కుండేటిం గని

యవలింగి రోమంబు గమక నిట్లనియె: “ఓరీ! శత్రాధమా! నే
నింటిచేరియెడ నచ్చి నీవు కావరంబున నాకృహం బొక్కమీనుకొని
నిక్క కముగా శయనంబు చున్నాడవు. ఇక్కడైన నాలస్యంబు
చేయక నాయిల్లు నాకు విడిచి యుగికి లేచి పో. ఈమఱ పోకుంటివా
నీప్రాణముల నీవి కావు” అనిన గరునంబున శరణి ట్లనియె.
“చాటు జూడు. నీజెవరింపుమాట లి.తటికిఁ గట్టి పెట్టుము.
దీర్ఘకర్ణునిముండఁనా బీరంబులు పలుక నచ్చితివి! నావీరూపంబు
ఁబును, దటాకంబులును, దనువివరంబులును నెవ్వరు ముందుగా నాక్ర
మించుకొందురో నాటికి గారిని గాని మెల్లకాలముఁ బ్రత్యేకముగా
నొకరిపాత్రలు గావు. మా టాడక పో పో. పో నొల్ల వే నయ్యడ
కైనం దగవునకు రా పోదము” అనిన “వ్యవహారమునకు ర మ్మన్న
చో రానన వచ్చునా? ఈరాత్రి పుచ్చి వేసిం పోదము. అందఱ
గొంచె మోకి పెట్టుము.” అని యాకొనవరాత్రి స్నానో వేసింది
తూరుపు తెల్లవాటును శశంబును లేచి, దారిలో గగవునంబు పోదము
నకుపు నుని నాలుగడుగులువెట్టి, యాపిట్ట నుంచిగాడంబుఁ దీర్చి
గలవాఁ డెవ్వఁ డనిన దీర్ఘకర్ణు డిట్లనియె “నర్మదానదీతీరంబున
దధికర్ణు డనుమార్జారవల్లభు డొకఁడు గూఁడు. అతఁడు బహుకాల
వృద్ధుడు; బహువ్యవహారదర్శి; శాంతమూర్తి; సహనంబు.
అతఁడే మరచిక్కు వదలింపఁ దగినవాఁడు.” అనిన గాఁ పోలు నని
యొకఁడడి యాకపిఱలము కుండేటికోడఁ గూడఁ గాత్రెరువునం జని
చని మిట్టనుధ్యాహ్నమున నాజీర్ణోతు వుండుతావు శేరెను. ఆహా!
కాలంబు చేరు వయినఁ దల లుత్తరించుకొని పోవుచోటికే పాదంబు
లెంతదూర మయిన, శరీరధారుల నీడ్చుకొని పోవును గదా; అ
ట్లాశశకపింజలములు గమ్యప్థానంబుఁ జేరి, పురోభాగమున వృద్ధ

మాడ్జాలునిం గాంచి, కపటధార్మికుఁడును గేవలజతరవూరకుం
డును నని యెఱుంగక యిట్లనియెను. “ఓ మాడ్జాలనాయకా!
మాలో మాకు స్థలవివాదం బొక్కటి పుట్టి దానిని ధర్మ
స్వరూపుల రగుప్యామిసమ్ముఖమునం దీర్చుకోవలెనని బహుదూరము
నుండి యాస పడి వచ్చినవారము. మమ్ముఁ దడవు కూర్చుండఁ
జెట్టక నిచ్చక్షపాతకముగా వేగిరము మాన్యనహాళంబు తీర్చి మమ్ము
మానెలపురికుఁ బంపివేయుము.” అనిన నామునుసలిపిల్లి యిట్లనియె:-
‘అయ్యలారా! మీరేమో దూరమునుండి చెప్పుచున్నారు. జరాధరం
బునకుఁ జాంద్రాయణాదివ్రతంబులు తోడువడఁ గృతించి యింద్రియ
వటుత్వము తగ్గి యున్నవాడఁ గాన నాశ్రవణంబులు దూరమునుండి
మీవాక్యంబులఁ దిన్నఁగా గ్రహింప నేర కున్నవి. మీరుపురుష
జెఱియొక చెవి చెంతం జేరి మీమీవివాదాంశంబులఁదేట వడ నుచ్చై
స్సంబునం బెంపునది. మాకనుస్థానసమయంబు సమీపించు
చున్నది; మాధ్యాహ్నికంబు లొనరించి దానధర్మములు చేఁకోవలెను.
అయినను దగవు తీర్చఁ గలవా రెంద జెందజ్ఞో యుండ మీరు వారి
నేరింగాదని, నే నేమో నిచ్చక్షపాతముగాఁ దీర్చువాడ నని విని
కడుదవ్యులనుండి వచ్చియున్నవారు. అట్టి మిమ్మారక పంపుట మము
బోఁటితవన్యులకు ధర్మంబు గాదు. ఈలోకములోనే యెల్లకాలము
నుట్టి కట్టుకొని యూఁగు లాడఁ బోము. కాలధర్మము నొంది నప్పుడు
ధర్మమొక్కటి దక్క నీలోకములోని వేవియుఁ గూడ రావు. కాబట్టి
యట్టిధర్మమును మాత్రము వేయియావదలు వచ్చినను జెడ నాడు
కోక కాపాడుకొనుచు రావలెను. ఇది యెంతయు సత్యము. సత్య
మెప్పుడును దప్పరాదు. సత్యమే సర్వశుభములకు మూలము. సత్యము
నకుఁదోడు భూతదయయు నుండవలెను. భూతదయయే సమస్త ధర్మ

ములకు నలంకారము. తనదేహమున నొక్కకంటకము పోడినంతనే యెంతనొప్పి కలుగునో యెల్లదేహధారుల శరీరవేదనయు నట్టిదే కదా యని యెఱింగి తత్త్వజ్ఞు లెప్పుడును హింసకుం గడుదవ్వుగఁ జరియింపు చుందురు. క్రూరకర్ము లీయర్థం బెఱుంగక దయయు ధర్మంబును విడిచి దేహమాత్రమాత్రమునకై పరోపతాపంబు చేయఁ బాలు పడుదురు. “స్వాశ్రితావసనమోనహిధర్మ” యని వేదములు ఘోషించును గదా! కాబట్టి యాశ్రిత రక్షణమునకు సమాన మయిన ధర్మము మఱియొకటి లేదు. విషాధం బగు లోభంబును మొట్ట మొదట మొదలంట నున్మూలించ వలయును. ఎంత నంపాదించినను బ్రాణాపనాన సమయంబున లోకములోని దేదైనఁ దగఁ గట్టుకొని పోదుమే! ఓమరాళా! పాపభూయిష్ఠం బయిన యీ కలికాలంబున నీవెండఱ వశవర్తులం గావించుకొని యెంతటిచే నెన్ని దుష్కార్య ములఁ జేయించుచున్నావు! ఓహో! నీపేరు తలంపునఁ బాఠినంతనే నాగుండెలు పగులుచున్నవి! అని యవ్వగ్గుచిల్లి చల్లని మాటలతో నల్లన ధర్మోపన్యాసంబులు నేయుచుండ నా శశకపింజలములు విశ్వా సముతో బిడాలమును డాయం బోయి రెండును రెండు చెవులలోను దనతన వ్యవహారమ్మును జెప్పుకొనుచుండ, పిట్టతగవు పిల్లి తీర్పు నన్న ట్లాజరతమార్జారంబు కాళ్ళతో నారెంటిని జక్కంబట్టి యొక్కట మెడలు కొఱకి చిత్రవధం బొనరించెను. ప్రాణ ప్రయాణ వేళ నృశకపింజలములు: “అయ్యో! ఒక్కరాత్రి కివ్వరు పరున్న నేమి యని యూరకుండక లేనిపోని వినాదంబు పెట్టుకొని తగవునకుం బోవుద మనుదుర్బుధ్ధి యొకటి పుట్ట నుఖముగా బ్రదుక లేక వేకువ జామునఁ బడిపోయినట్లు తేచి యింతదూరము పరుగెత్తుకొని వచ్చి, యీ యీ నాశ్రయించి వీనిమిథ్యా వాదములు విని వృథా భ్రమ

వడి దుర్మహులు బుడ దెచ్చుకొంటిమి. పోరు నష్టి సొందులాభము నన్ను లోకోత్తర యెత్తడైన శ్మశ్శ మగునా? వినాశకాలము సమీపించినప్పు డెన్వరయ్యారోచులు నేల వనికి వచ్చును! తానొకటి తలచిన వైవ మొకటి తలచును. 'లాలలలేఖా నివునః ప్రయాతి' యన వినమే?" అని చింతించుచు బ్రాణములు విడిచెను. మార్జాలగును యధేష్టం బుగ రెండుమూడు దినము లాహారంబు వెదకుకొనకకాటలేక వానిని భక్షించుచుండెను.

అప్పుడు శత్రువర్ణండు దూరదర్శిని జూచి, "మలత్రివరా! నీవు చెప్పినట్లు జేయుచున్నవి. నీవ కాశాంతమునే చేయుదము. కాని ముక్కుండు చేయ నలసినదని నొక దానిని జెప్పెదను వినుము. మనచే నశ్రమంబున జయించబడిన కర్పూరద్వీపమునకు మరల నీమేఘ వర్షునినే పంపుదము. ఈతండు చని యారాజ్యమునం గల యుత్తమ పదార్థముల నెల్ల ని గ్రాహుకుల నిచ్చటికిం గొనిరాఁ గలఁడు. అప్పు డాతెచ్చినవానిలోఁ గొన్ని యాపూర్వవస్తువుల మనయాత్మలకుం బుత్తము; కొన్ని మేలి వస్తువులు వ్రక్కతినర్గంబున కొనఁగూకుము; మిగిలిన వానిని యధేచ్ఛముగా మన మనుభవింపఁగలము. అవయిని నిష్కంఠకముగా మనమే యెల్లకాలము జలనంబు లేకుండ నాదీవి దొరతనంబు జెల్లింపఁ గలము. అను రాజువచనంబులు విని నవ్వి దూరదర్శి వినయ విధేమత్స్వంబులు కాన్పింప మెల్లఁగా నిట్లనియె. "దేవా! అనాగత కార్యంబులం దలఁచి సంతోషింపరాదని నయ విదులు పలుకుదురు. మనోరథ రాజ్యపాలనంబున నానందించువాడు కడపటఁ బేలపిండికుండం బగులఁ గొట్టుకొన్న మేదిసీ దివిజనివలెనే నిహదంబునొందును. అకథ వినిపించెదను, వినుండి.

అయోధ్యానగరమున దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁ
 డొకఁడు గలఁడు. ఆమహినుసుఁడు మహావిష్ణువత్సక్రాంతినాఁడు
 మణియొక పిఱునియింట శ్రాద్ధమునందు నిమగ్నితుండై, యొక
 సక్తుప్రాక్షశ గౌరముచు దానముగాఁ బరిగ్రహించెను. అందున
 కాశండు డెందంబున సమందానందము నొంది, యాసక్తు
 ఘటముఁ నొని యిరవున కరుడెంచుచుఁ గడుపార శ్రాద్ధభోజనంబు
 చేసి యుంటఁజేసి నడవఁజాలక యాయానపడుచు బొజ్జ నిమురుకొనుచు
 మెల్లన మార్గంబున నొకకుంభకారుని గృహంబు చేరి యరుగు
 మీఁద దొంతరలుగా నిడిన కడవలకడఁ దననీరుకావదోపలిబడిచి,
 తలకుఁ జాట్టిసయంగవస్త్రము తీసి చుట్టకుదురు గాఁ జేసి దానుపయిని
 సక్తుభాండంబు నెడి, సక్తురక్షణార్థంబు దక్షిణహస్తంబున దండంబు
 నొకదానిని ధరించి, యెడమచేయి తలగడగా నిడుకొని యావంచె
 మీఁద శయనించి, కన్ను లర మోడ్చి మితిమీరిన కోరికలు కోరుచు
 నిట్లు చింతించెను. “ఈసక్తువును మంచివెల వచ్చినప్పు డమ్మి
 యొక పాడిమేఁకను గొనియెదను. అది యేఁతేట రెండేసిపిల్లలఁ
 బెట్టుచుండును. అవియు వానికిఁ బుట్టినవియు సంవత్సరక్రమమున
 బెరిగి కొన్ని హాయనములలో బహుసహస్రము లగును. అప్పుడు
 వాని పన్నిటిని విక్రయించి నూలు పాడిమొదవులం గొందును.
 ఆధేనుశతిమును గతిపయ్యాబ్జములలోఁ బెక్కుదూడల నీనును. అవి
 యన్నియుఁ గాలక్రమమున మందలుమందలుగా వర్ధిల్లి, దోడ్లునిండి
 పోవును. ఆవల వానిలోఁ గొన్నిటితో వివిధగా వ్యవసాయము
 సాగించి, పొలములలోఁ బండిన వంటలలోఁ గొంత విక్రయించి లక్ష
 సంఖ్యలధనము నార్జించెదను; మఱికొన్ని కోడల నమ్మి సాము కూడఁ
 బెట్టెదను. అవిత్తముతో సత్తఱి నేను గోట్టిక్కరుడ నగుదును.

అపిమ్మట మాయంట నేమూలఁ జూచినను రొక్కము వెక్కనము
గా మూలుగు చుండుట నెఱిగి యెల్లవారును నాకు 'మేము కన్య
నిచ్చెదము మేము కన్యనిచ్చెద' మని యింటిచుట్టును దిరిగి పోవు
చుందురు. అందులోఁ గులగుణరూపసమన్విత యగు నొక్కతన్విత
బెండ్లియాడెదను. ఆలలనవలన నాకు మారునిం బోలుకుమారుండొకఁడు
కలుగును. వానికి మాసోమశర్మపేరే తప్పక పెట్టెదను. గృహకృత్య
నిర్వహణాయత్తచిత్తంబున నానుందరి నందను నెత్తుకోక నా
ముందట విడిచి పోవఁ గోపంబు వట్టలేక వెనుకపాటునఁ బోయి యా
మగువ నీలగుడంబున నే నాలుగడవు లడఁచెదను." అను సమయమునఁ
గొంచెము నిద్రవచ్చి తెప్పలు వాల్చి నిజముగా భార్యవచ్చి
మ్రోలనిలుచున్నట్టు కలవరించి, యాగ్రహంబునఁ దనకుడిచేత
నున్నదండముతో నాపిండికుండను భిన్నభిన్నములుగాఁ గొట్టెను.
కట్టివిసరునప్పు డాదెబ్బలలోఁ గొన్ని యాచేరువ నున్న భాండ
వజ్జులకుం దగిలి కొన్నికుండలు పగిలి పోయెను. ఆచప్పుడు విని
యదరిపడి లోపలినుండి కుమ్మరివాఁడు వరుగెత్తుకొని వచ్చి యా
వెడఁగుబాపనయ్యకు నాలుగుబహుమానంబు లర్పించి, వడివడి
నాపుడమివేల్పును జావడి వెడల నడఁచెను. కాబట్టి యెందును
రాబోవు కార్యంబులం దడవికొని, సంతోషించువాఁడు మున్నున్న
దానిం గూడఁ జెడఁగొట్టుకొనుటయే కాక, సరివారిలో దూఱు
వడయును.

అప్పుడు మయూరసార్యభోముండు మంత్రం జూచి యి
ట్లనియె: "దూరదర్శి! నీ వీవఱకును వచియించిన దంతయు నాద
రణీయం బయి యున్నది. నీమాట చొప్పున మేఘవర్షుని రాజ్యం
బునకుఁ బట్టరిము కట్టఁ గూడమికి మేమును నొప్పుకొన్నాకము.

ఇక్కడ గర్భూరదీప్తవపరిపాలనంబు మనవారిలో నేరి నియోగింపవలెనో వాక్రువ్యము.” అనిన మండహాసంబు గావించి, సగౌరవముగా దూరకర్మి యిట్లనియె.

“నేనా! మన మిప్పు డాహిరణ్యగర్భుని బరాజయంబు నొందింపం గలుగుట మా యోపాయముచేతఁ గాని, నిక్కంపుఁజారుపంబు చేతం గాదు. అతఁడు మహాసత్త్వసంపన్నుండు; వ్రజారంజకుండు; అసమానమానమహితుండు. కావున నీయనమానంబున కోర్చి యాతం దూర కుండువాఁడు కాఁడు. ఉన్న ట్టుండి యెప్పుడో యే ముఱుపాటున మనవయిం బడి పగఁ దీర్చుకొన సమయంబుకొఱకుఁ బ్రతీక్షించుచుండును. అతనిమంత్రియు సనన్యసామాన్య శేముషీ మంత్రుఁడు; సర్వంకషప్రజ్ఞగలవాఁడు; సౌజన్యధన్యుఁడు; ప్రతాప దీప్తితుఁడు. కాలచోదితం డయి వెనుక తేఁ డాతనిమంత్రింబుడైన ననాదరంబు నేయుటంజేసి యీమేఘవర్షున కందుఁ జేరంగలిగెను గాని, హిరణ్యగర్భం డప్పు డాతనిమంత్రింబునే నమ్ముకొని ప్రవర్తించెనేని యింతకుముందు మన మెక్కడ నుండవలసినవారమో దేవరయే యూహింపఁ దగి యుండును. వెనుక నొకసారి నమ్మి భంగపడి యున్నవాఁ డవుటంజేసి తొంటియిట్లేమఱి యుండక యింక జాగరూకతతో మంత్రివాక్యములనే వేదవాక్యములనుగా మన్నించుఁ గాన, ముందు మనయాట లేమియు నాతనికడ సాగవు. ఇంతియ కాక రాబోవునది వర్షాకాలము. జలపక్షు లగుటంజేసి యాతనిపైనిక నికాయంబుల కది యాలంబున కనుకూలకాలంబై చూపట్టును. స్థల పక్షు లగుమనపక్షమువారికో వర్షాకాలదినంబులు దుర్దినంబులై యయి కానఁబడును. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితోడ సంధి గావించు కొని యాతనిరాజ్యం బాతని కొనంగుట సముచితకార్యము. హిరణ్య

గర్భుని సంరంభున బయించితి నున్నాతిగ్గ యీవలతో వచ్చి యున్నది. బాగజేసి యింక జేయజీర్తి లోకమున భార్యసంపాదక నామోనఁ గలదు. అంతుకన్న మనకుఁ గావలసిన దేలు! హిరణ్యకశిపు దేశకాణానుకూలంబు లేకఁ గఱిగి మరల సంరంభునకుఁ గాక తక్కుడు. పరమర్థభేదనోపాయధోరేయం దగుస్వాత్మనిబద్ధసంపదకుఁ దోడు సహాయసంపదలగూడఁ ఒడసి దడంబునతోడ నాడివేకలి మనలం దోడరు మరాళరాజుఁ కాజి యిగ్గి నొచ్చి యోగి, నిగ్నేశముల వ్యాపించిన యశస్సును గోలుగోక నిలుపుకొనుట గూర్తము; నీ జెప్పవలసినది చెప్పితిని. ఇంక జేవగయ్యను.” అనినఁ బోయిన స్వోబలదర్పంబున నాతనిచూటలు పాటించి శిఖండించుం డిట్లనియె.

నీవేమో లోకములో లేనియూహలనెల్ల నల్లి నేర్పు మెయిన్నిరాధారముగా నాకాశహర్షణును నిగ్మింపజూచు చున్నాడవు. కాని యది యుక్తి మారుతఁబుతఁగునకుం. గదలక నిలువ నేరకు. సంగ్రామంబున సర్వంబును బోగొప్పకొని ప్రాణాయాతఃశ్విఘ్నాడై యోడి పాటినహిరణ్యగర్భుం డెక్కడ? సంగ్రామనిబద్ధుఁడొక్కఁడై న్నతి న్నామ లేక మలయు చున్న చిత్రవర్ణుని నాతందు భండనంబు దాటి మానప్రాణంబులు గోలుపోక నిలిచి గలుచు టెక్కడ? ఈమాట లెవ్వరయిన విన్నవవుదురు. బాహుబలంబున నార్జించుకొన్న నేల నాఁచికో లేక నిష్కారణముగాఁ జేవిడుచుట వీరధర్మంబు గాదు. రణవిజతుం డగుహిరణ్యగర్భుం డిప్పుడు నాచేతిగోనివాడ. అతని నాతనిరాజ్యంబును నాయుచ్చవచ్చినట్లు చేయఁగలవాడను. నీ వింక వేయి చెప్పినను రాజ్యంబు విడువఁగలవాడను గాను. ఇంక నీవిషయమున నీవు నాతోడ నేమియుఁ జెప్ప వలదు.” అని, వీరగర్వంబునఁ గొలుపు విడిచి లోపలినుండిరంబునకుం జనియెను. అంత

మంత్రి మొదలగువాగును దమతము సలవులకు కరిగిరి. నీనును జేవరకు వార్తావిశేషంబులు విన్నవించు గ్రన్ననఁ బనుదెంచిరిని. అని ధత శాంగుండు సర్వంబును నివేనింప, రాజానుమతంబున సర్వజ్ఞుఁ డాతని కిట్లనియె “ధవళాంగా! నీవు మార్గాయాసంబునఁ గను బడని యున్న వాడవు. ఇప్పుడు గృహంబునకుం బోయి యులనట వానికొని, పిమ్మట నెమ్మదిగా మఱియొకసారి దొరవారిని సంగమించుకొమ్మ. నీకు మేము మిక్కిలి శ్రమ యిచ్చినారము. నీస్వామిభక్తికిని గార్వ నిర్వాహకత్వంబునకును స్వామియు నేమును స్వాంతంబున నెంతయు సంతసించినారము. నీ వింకఁ బోయి రమ్ము.” అని పీనుకొ లిచ్చిన, నాబకంబును మనంబునఁ గరంబు నయంబును భయంబును గడుగఁ తేనికిని మంత్రికిని మ్రొక్కి తనయిక్కకుం జనియెను.

ధవళాంగుండు నిజమందిరంబున కరిగినయనంతరంబున హిరణ్య గర్భుండు మంత్రితోడ నేకత ముండి, కార్యాలోచనం బడిగినఁ బ్రెగ్గడ యిట్లనియె. మన మీవఱకే బవరంబున నోటువడి వాసి చెడియున్న వార మగుటంజేసి, యిప్పు డావిరోధి వరూధినీజాలంబు నెక్కటిం దాకి వీరక చెడక నిలువఁజాలము. బలశాలి యగు విరోధిని సాధింపఁ దలవు గొన్నవాడు. అంతకంటె బలవంతునితోడ జెలికారంబు వాటించి యామేటిమగనిం దనవైరిమీఁదికిం బ్రేరేపవలయునని నీతి విద్యావిదులు పలుకుదురు. గంధగజం బుబ్బలిలోఁ దగులుకొన్నప్పుడు గంధగజంబే లేవనెత్తనలెనుగాని యాపని యొక్కఁముక్కడిప్పుగఁబు చేతఁ గానేరదు. సింహశద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలాధిధానసారప కులపవిత్రుండు మనకుం బరమమిత్రుండు గలండు. అతనిచాలి కిప్పుడ దూతను బంపి, జంబూద్వీపంబుపయి దండు పెడలి మనకుఁ దోడు నూప వేడుకొనవలయును. ఇప్పుటి కిదియ నాకుం జూడ నవశ్యకర్త.

వలంబుగాఁ నోచుచున్నది.” అనిన తేజుఁడఁ గడు నలరి మంత్రిం గొనియాడి, శకుక్త ప్రకారంబున వేగంబ నుగుప్తంబుగా నొకలేఖ లిఖించి, పదిలంబుగా ముద్రవైచి, విచిత్రుండను బకంబును రహస్యంబుగఁ బిలిపించి, యాలేఖ వశనిచేత నిచ్చి సింహశబ్దీవంబునకుం బుచ్చెను.

అంత నచ్చటఁ జిత్రవస్తుండు మఱియొకనాఁడు నిండుకొలుపుంకి నాఁగలినయంబులు ముచ్చటించును, బ్రసంగవశంబునఁ గళ్యాగర్వీణ నాటలు నిచ్చి మేఘవర్షునితో నిట్లనియె. “ఓయీ, శేషుల! నీవు బహువాగములు కళ్యాగర్వీణమునుండి వచ్చితివి గదా? హిరణ్యకర్షణ డెట్టిగుణములు గలనాఁడో యాశనిమృతి బునిత శుట్టితో నీవు చక్కఁగా గ్రహించి గుండువు కాఁబట్టి వాని నెల్ల మాకడ వివరింపుచూ చూశము.” అనినఁ గాకంబిట్లనియె: “హిరణ్యకర్షణుహారాజు మహాశయిఁడు; సత్వసాధుఁడు; జాగరాఁడు మంత్రి సర్వజ్ఞుఁడును సర్వవిధంబుల సమర్థుఁడు; ప్రెగ్గడతనంబున నాతనితోడ నీడగు ప్రయోజకుని నొండొక్కనిని గానము.” అనినఁ జిత్రవస్తుండు తల యూచి మందహాసపూర్వకంబుగా నిట్లనియె. “అంతటి మహాశయిం డగుటచేత నాహిరణ్యగర్భుండు నీచేత నంతసులభముగా వృధితఁ డయ్యెను? ఏ దేదీ? ఇతఁ గొంత చెప్పుమా?” అనిన వాయసముఖ్యుం డెట్లనియె. “విశ్వాసముకతంబున నేమఱి యున్నవానిని వంచించుట యొక ఘనకార్యము కాదు. సమ్మతముచేతఁ దొడమీఁదఁ దల నిడుకొని నఖముగా నిదురించుచున్నవానిని గొంతు కోయుట యొకపౌరుషముగదా? నెల్లని నెల్ల నీళ్ళును నెల్లని నెల్లఁ బాలును ననుకొను నమాయకులు తమవలెనే లోకములో నెల్లవారును నత్యవారును

సన్మార్గవర్తులును నిష్కవటులును ననుకొందురు. లోపల నుడు
మాయలును మర్మములును నెఱుంగ రాకుండ నేనువుమీయి దుర్జ
నులు చెప్పు తేనెమాటలకు మోస పోయి ప్రథమమున వారివలం
దగులుకొందురు. ఒకటి రెండుమాటలనుధవమునుసమీచటఁ దరు
వాతివిషయములలో మిక్కిలి జాగ్రత్త గలిగి యుందురు. ఎవ్వరైనఁ
గ్రోత్తగా వచ్చినవానిగుణము లిట్టి వని వానిమాటలనుబట్టి నిశ్చ
యించుకొనలేదు గాని మనసులో నే మున్నదో లోపల జొచ్చి
చూడ లేరు గదా? పూర్వ మొకయుర్వీనురుడు కొందఱు ధూర్తుల
చేత మోస పుష్పబడ లేనా? దేవర కాకథ, విసపించెదను
వినుండు.

బ్రాహ్మణుడు పగమఛాండసుఁ డోకఁడు తన యుధ్యరా
ర్థంబు నల్లమేఱ నొకదానిం గొని మెడకుఁ బగ్గ మగ్గలముగా బిండి
మించువేమకతోడ నింటి కీచ్చుకొని పోవు చుండెను. త్రోవలో నొక
చెఱువుగట్టుమీఁదఁ గూర్చుండి చూచి దుర్నయంబుఁ గొంఱు
దుర్మార్గు లాయజంబును గాఢమువలెనని తలంచి తమలోఁ జా
మిట్లు చింతించిరి. ఈధరామరుం డదే బలిసిఁ మేక పోతుం గొనిపోవు
చున్నవాడు. ఒక్కనిక్క మిచ్చి కొంద మన్నను మం కిట్టి క్రొవ్వి
నది నాధారణముగా దొరికదు. ఈవైదికశిఖాయణి నేలాటనైన
వలించి యాఛాంబు నిప్పు డపహరించితిమిని హరిముదినముల
వఱకుఁ బుష్కలముగా మన మనయ్యాపేక్షంబుగ మారినభక్షణి బు
నేయవచ్చును. అనునెడ నొకధూర్తుడు నడుమ నడ్డము వచ్చి యి
ట్లనియె. “ఈబ్రాహ్మణుడు పిశాచమువలె బట్టుకొని యేమిటక
యామేఱం గొంటున కిరి పోసి ధరాపరాంబు లేగ లొసుకొని
పోవుచుండఁ, బట్టవగలు నట్టనడువిధిలో మన మెట్లు దీని నత్తుకొని

పోయి ప్రజలకన్నలు గప్పు గలము? రాజభటులును భయంకరులయి యమకింకరులవలె దండవాస్తులై యూర నెల్లడఁ దిరుగులాడుచున్నాడు. మనల నొకవేళ దొంగల మని పట్టుకొనిపోయి, చండకాసనుఁ డగురాజునెదురం బెట్టినఁ గ్రూరశిక్షలకుం గుఱి కావలసివచ్చును. దైవ మిచ్చినమాత్రము సుఖముగఁ గుడిచి కూర్చుండ లేక తల క్రొవ్వి యకార్యకరణంబునకుం జొచ్చితిమేని, మన కందఱకు నేకకాలంబునఁ గాలంబు చేరు వగును. ఈవృద్ధప్రయత్నముచే మన కవమాసం బగుట దక్క నభిమతికార్యసిద్ధి యొదవ నేరదు. నాబుద్ధి విని యింక సీతయుత్తంబు మానుడు.” అనినం బకవక నవ్వి బౌల్యమునుండియు మోసపుఁబనుల నాటితేటిన యొకవృద్ధవంశకుం డిట్లనియె. “నీకు లోకానుభవంబు చాలమింజేసి జేలతనంబున బాలపాశ్యంబులు పలుకు చున్నాడవు. నిజముగా నావంటి ప్రాధుఁడు దలఁచుకొన్న నీయబ్బుకార్యంబు సాధించుట యెంత పని? ఫాలాత్ముడైనను మోసపుచ్చి యభినుతంబు తుదముట్టించును. చూడు మేనిదే నీవు చూచుచుండ నాశక్తిచేత నీమేళపోతును గుక్కను జేసి తీసుకొని వచ్చి మీకందఱకుఁ గాంక్షలు దీటి దీనిమాంసమున విందు చేసి మీచేత నిప్పుడె మెప్పించు కొందును. తొల్లింటికాలంబున నొకమర్కటంబు మకరంబును మోసపుచ్చి కాదే తనప్రాణంబులఁ గాపాడుకొనెను. మీకక్కఱ వక్కాణించెదఁ జక్కఁగా వినుండి.

వశ్చిమనముద్రతీరంబున నుండునడవియందు బలవర్ధనుఁ డను వ్లవంగిపుంగిపుం డొకండు వసియించుచుండును. అతండు వార్ధక్యంబున హీననత్త్వం డగుట చూచి జ్ఞాతులు సర్వముం దోఁచుకొని యూతని నిల్లు వెడలనడచిరి. బలవర్ధనుండును నడవులపాలయి పోయి పోయి, దవతనదంబుతీరంబున ఫలభరితంబై యున్నయొక్క మేడిచెట్టు

నాశ్రయించి, తత్ఫలాహారంబున శరీరధారణంబు గావించుకొను చుండెను. ఇట్లు ఫలమాత్రమునఁ బ్రాణభరణము జేసికొనుచు నాయుదుంబరవృక్షముమీఁదఁ జరకాలము నిర్విచారముగా నుండి, యొక్కనాఁడు పండ్లం దినుచుండ వలకేలం బట్టకొన్నవండు ప్రమాద వశంబునఁ జాతి నీరంబులం బడ బుడబుడశబ్దం బొక్కటి పుట్టెను. వానరమున కా నినదము శ్రవణానందముగా నున్నఁ దనమర్కట చేష్టలు బయల్పడ బలవర్ధనం డవారిగ వారిలోపల ఫలములఁ బడ వేయఁ జొచ్చెను. దైవవశంబున నావేళనఁ ఛాయకయి వచ్చి చెట్టు క్రింద నీడం బండుకొని యున్న క్రకచం బను మకరం బొకపండు కొని చప్పరించి జవ్వా కింపుగా భక్షించి రుచి మరగి మఱియు నోరూర వానరము రాల్చుఫలములనెల్ల మెల్ల మెల్లఁగా నాలుక త్రువ్వుడుల్ల నారగింపనాగెను. ఇట్లు ఫలాపేక్షంజేసి యామొసలి ముసలి కోతితో మైత్రి చేసికొని, యిల్లును వాకిలియు మఱచి యాలుబిడ్డలం దలపెట్టక నెలలకొలంది నిచ్చటనే కాలక్షేపము చేయుచుండెను. అంత గృహంబున నాతనిగృహిణి దుస్సుహం బగువతివిరహంబునకుం దాళఁ జాలక పెనిమిటిం దలఁచుకొని యథాోరాత్రములు నేత్రముల నీరు సంతత ధారగాఁ గాఱ నేడ్చుచు, నొక్కదూతిం బిలిచి ప్రాణనాయకుని విలంబనకారణం బారసి యాతని సుఖవార్తను జెవుల వేసి మేనం బ్రాణంబుల నిలుపు మని బహువిధంబులఁ బ్రార్థించెను. ఆదూతియు సతీరయంబునం గదలి వెదకుచు వచ్చి యామేడిచెట్టునీడను గోతి తోడఁ గూడ నుండి వేడుకమాట లాడుచున్న క్రకచునింజూచి పోయి దీనాననంబుతో నామానిని యడుగూఁ బడి, “మగువా! నీమగఁ డొకకోతిముగుదం దగులుకొని మగుడ నెలవునకు రాజాలకున్నాఁడని, యున్నవి కొన్నియు లేనివి కొన్నియుఁ గల్పించిగ్రుడ్లనీరుగ్రుక్కు

కొనుచు వినిపించెను. పతి యొడొకసతిం కవిలి యున్నాఁ డన్న
 పలుకలు పలుకులవలెఁ జెనిసి బడిసమాత్రమున నుల్లము నల్లన
 నొల్లఁబోయి యల్లనఁ దెలి వొంది యామొసలి చెలువ చెలువుని
 నడతం గడివి మన మోచు వెచ్చ నూర్పు చుండెను. ఇచటఁ
 గ్రకచుండును దూతిక యేతెంచి దప్పుల న్నగిడి పోవుట దూరము
 నుండి పొడగని గుండెలు తటతటం గొట్టుకొన, అది సదనంబునకుం
 జని తనమీఁదఁ గామినితో నేను నేరములు చెప్పునో యని యచట
 నిమిషమయినఁ గాలు నిలువక, వడివడి న్నంగతికాని వీడుకొని,
 యింటి కేగు నప్పుడు శూన్య హస్తములతోఁ బోగూడ దని చేడి
 యకు నూడిదగా నిడఁ గొన్ని మధురతరవరిపక్క ఫలంబులం గొని
 హుటాహుటిఁ జనియెను. ఈలో నామకరాంగన తన చెలుల వలనం
 బతిరాక ముస్కుంద యెఱింగి, చెలికత్తెయలు సూరెలం కేరి విలపించు
 చుండ, మూసినకన్నులు తెఱవక పడి యుండి మూలుగు చు డెను.
 గ్రకచుండును దార దారించి కాంచి హృదయంబు పగిలి నోరుగడ్డ
 దికం దగులు వడఁ బడఁతం బిలిచి యల్పభ్ర ప్రతివచనుండయి, శత్రురం
 బున నిడియే మని చెలికత్తియల నడిగిన నత్తగుణ లిట్లనిరి. “నీవు
 పెనుక మఱచి, పోయినపోక గాఁ బోయి యింటియెందఁ బెద్ద మేము
 నను సరేయనుకొని నెలదినములనుండి బొత్తిగా నిల్లు త్రొక్కి చూడి
 కుంటివి. నీవరిగినమఱుసఁగిదినము మొదలుకొని నీభాగ్యకుఁ దీఱనివ్యాధి
 పట్టుకొని దినదినక్రమమున రోగము ప్రబలి నేటియందుయము నుండి
 మాట పడిపోయినది. తెవులు కనఁబడినది మొదలుకొని రాత్రియనక
 పగ లనక తిరిగి, కన్నకన్నవారి కాల్వెల్లం బట్టుకొని సొమ్మునకు నెనుక
 ముందులు చూడక మేము మానేత నయినపని లోకములో లేనిసిద్ధా
 డధముల నెల్ల నొకటి కాదని యొకటిఁ బోయించితిమి. అడువార

మింతకంటే నేమిచేయగలము? చేసినచుండుటెల్ల నేమూర్తయగు బడు
చున్నవో కాని లేక మునునగు గణ మగునదలేదు. మునున పోసి
పోసి విసిగి వైకుంఠ కడచిక్కు యొకటి చెప్పిరి. కోరికగు డెకాయ
నేయత్తుముచేతనైన సంపాదించి దానిం బాలతోనాలుగుదినములు
సాయంసమయమున నేవించుచు వచ్చిన రోగము నిశ్చేష్ట మయి
యీముదిత బ్రతుక గలదనియు, లేకున్న జీవితాశ నదలతోవలసిన
దనియు దెలియఁ జెప్పిరి చెడఁగాఁ జెడఁగాఁ గాఁచురములు గావు.
మేము చెప్పనలసికది చెప్పితిమి. ఇంక నేపాల్లు డి వానరహృద మము
తెచ్చి భార్యగఁ బ్రతికొనుకొనెనవో మీద నీయిష్టము.” అనినం
గొంతదపు నిశ్చేష్టితుఁ డయి వితాళ గది యుండి, యేమియుం
బాలు వోక యాశపమునంకఁ గొకి చి పరివరివిధంబులఁ జింతిం
తల పంకించి, యెట్లును లోతీత దని నిశ్చయించి, నాకడ నోకు
మెదల్చిలేక కదలి చుండు మార్గంబు నిట్లునింతించెను. ఇటు భార్య
చూచి బోయిన వచ్చెడు ప్రాణముతోను బోయెడు ప్రాణముతోను
నున్నది. వైద్యులొ యసాధ్య మయిన యౌషధముంజెప్పిరి. సాధ్య
మయ్యెఁబో నెక్కువని బోలెయించునంతటిపని వుట్టును. బలవర్ధ
నుండు దక్క నాకు మఱియొక్కకోరి యొక్కడ జిక్కును? వానర
హృదయ మెత్తెఱంగునఁ దెత్తును? లేక యాయవస్థలో నున్న నన్ను
తాంగి నెట్లు మందు వేయక బలవంతముగాఁ జంపుతో నేర్తును?
భార్య నిమిత్తము మిత్రద్రోహము చేయుట తగ వగునా? కాదని
యెప్పుకొంచిన నిష్కారణముగాఁ బండుపంటి కాఁపురము కూలి పోవు
చున్నది. మిత్రవధంబు దురితంబులలో నెల్ల దురితంబు; జాయ తన
కాయంబులో నర్థం బగుటంజేసి యాలిం గోలుపోవుట యాత్మవధంబు
కంటెను బాతకంబు. లోకములోఁ దన్ను మాలినధర్మము లేదు

గదా! నూత్నుదృష్టి నిర్వచించి మిత్రుని ప్రాణంబులు గొని యెవఁ
 బ్రాణేశ్వరీ ప్రాణత్రాణంబుగావించి యిల్లు నిలువఁ జెల్లె కొనుటయే
 యుచితము.” అని కృతనిశ్చయుం డయి వనియడుగులు నడచి యం
 తటిపాపంబున కొడిగట్ట నొకఁడును మన సావ్యక డోలాందోభంబు
 వొందఁ గ్రమ్మఱఁ గొంతవడి విచారించుచు నిలువఁబడి, కడకు
 బాపనిశ్చయుండై, బునర్ధావధోన్మోగంబున నేగుడొదిన డెలిగిని
 గని యావనచరనల్లభుం డిట్లనియె. “మిత్రమా! చిత్ర మయ్యెడును.
 కళత్రముం జూడ వేఱక పడి గడియ క్రింగటనె చని యుండులోనే
 యేల తిరిగి వచ్చినాడవు? నీరాకకుం గలకాకణము తెలుపు.”
 అనిన నానక్రంబు వక్రంబుగా నవ్వి యిట్లనియె. “నీచేత ననుజ్ఞా
 తుండ నయి మందిరంబునకుంజని నాను దరిం గని యునుందానందం
 బున నీవిచ్చిన స్వాధుఫలంబుల నొసంగిన సంతరంగంబునఁ బొంగి
 యాయంగన కొన్ని మెనంగి, వానిరుచి కచ్చెగు పడి “యీచంద్రేశ్వ
 డివి! వీని నీకిచ్చిన పుణ్యాత్ముఁ డెవ్వఁడు? నీవిన్నాళ్ళ కాక నెక. డ
 మసలితివి? చెప్తా” మనిన, నేనిట్లు చెప్పెని “తపతీనదియుద్ధుని నుండు
 మేడిచెట్టుమీఁద బలనిర్ధమం డను తగుదరనత్తముం డొకఁడు కలఁడు.
 ఆతఁ డనింద్యచరితుండు; స్నేహపాత్రుఁడు; నాకుం బరమమిత్రుఁడు.
 ఆదయాభుని యాదరణంబున నమస్తము మఱచి యాతనికిడ సహూర్వ
 నుఖం బనుభవించుచు నిందాత వడలి రాలేకుంటిని. ఆమహామహ్మాండు
 నన్ను సాంత్యనవనంబుల వీడుకొలుపి యమృతోపమానంబు లగు
 నీఫలంబుల నిచ్చి నీయొద్దకుం బుచ్చెను.” అని నీ ముపకారకృత్యంబులు
 స్తుతిపాతకుగతిం బొగడి నీసుగుణవంపదను సహస్రముఖంబుగాం గొని
 యాడితిని. నీచెలియ లావలుకులు విని నన్ను గినిసి “ఓయి! కృతఘ్నుఁ
 డా! నుహ్మాత్తముఁడైన యావనచరోత్తముని నీతోడఁగూడ మన

భవనమునకుం గొని వచ్చి మనపాలిటివేలువుం పోతెఁ బూజించి
జన్మసాధల్యంబు గాంచక యాచెట్టుమీఁద నొంటిం దిగ విడిచి వచ్చి
తివే! ఇప్పుడ పోయి యాకపికుల గ్రామణికి నామ్రమొక్కని మ్రొక్కి-
యిక్కడకుం దోడితెచ్చి మఱి నాతోడ మాటాడుము.” అని పడరి
నన్నిచోటికి బంపిన నిన్ను వెంటఁ జెట్టుకొని పోవచ్చితిని. నాప్రార్థనం
బంగీకరించి వేగము మదీయాగారంబునకు విచ్చేయుమా. పోదము!”
అని యాకపటాత్ముండు మిథ్యావినయంబునఁ బలికిన నావాసర
వగుండు నెయ్యునిమాట కడ్డ మాడలేక యియ్యుకొని యిట్లనియెః
“క్రకచా! నాకు నీయిల్లు లాఁతియిల్లు కాదు; నీయాగారంబున కదు
డెంచి నీవలని సత్కారంబులం బడయుటకు నాకేమియు నడ్డంకి
లేదు. కాని, యొక్క ప్రతిబంధము మాత్రము కనఁబడుచున్నది.
నేను వనచరుండనయ్యను నీవనంబులనె చరియింపఁ గలను గాని
మీ రుండు వనంబులఁ జరింపఁ జాలను. మీగృహంబున కెట్లు రాఁ
గలుగుదునో చెప్పుము.” అనిన మకరంబు కరంబును మింటివంకఁ
జూచి యాలోచించి యిట్లనియె. “నే నంత విచారింపక నిన్నుఁ
బిలుచుకొని పోదలచినాఁడను గాను. నాయిల్లు నీకు రా రాని
చోటు గాదు. మేముండినది యాయెట్టిలంకలోని యొకసుందర
మందిరము. దానిచుట్టవట్టుల ఫలవృక్షము లనేకంబులు గలవు.
అదీవిమానోజ్జ్వలం బేమని చెప్పుదును? అది భూతలస్వర్గంబు నాఁ
జూడ్కికి వేడ్క గొలుపుచుండును. తేవును మాపును మామంది
రంబున సపర్య గొనుచు నిచ్చ వచ్చినప్పు డెల్ల నందు విహారంబు
సలుపుచుండవచ్చును. మార్గంబున నీకొక్క యపాయంబు గలుగ
కుండ నిన్ను నావీపుమీఁద నెక్కించుకొని యుపాయముగాఁ గొని
పోయి మాయావాసంబుం జేర్చి నీచెలియ లత్యంతతాత్పర్యంబున

నావహించిన శాకపాకంబులతోడి భక్ష్యంబుల నుపాయనంబు చేసెద. నీసోదరి మనరాక కెనురు చూచుచుండును. రమ్మా పోయిన త్తము.” అనిన మాఱుచూటాడక యాకీకలోకేశుండు నృత్యనితీర్ణుం డయి క్రకచునివీపునందూకెను. దూకుటయె తడవుగా మకరంబు నుక రంబుగా వానరంబును పెన్నున నిడుకొని చనుచుఁ దెన్నునఁ దనలోఁ దానిట్లు పలుకఁ జొచ్చెను. “అయ్యయో! ఎంతదారుణ కర్మంబు గావించఁ జూచుచున్నాడను! ఒక్క యాఁడుదాని నిమి త్తము విత్తముం దోరించి ఘోరకాతకంబు కట్టుకోవలసి వచ్చె గా! ఇక నేదుర్గతికిఁ బోదునో యెఱుంగను. ననువంటిదుష్టాత్ము లెందైన నుండురే! దైవమా! నే నేమినిఁదలపాలు గావల యునో” అని యీగెలుంగున ననుకొనుచు ఖిన్నహృదయుండై చనుచుండఁ గపివరుం డించుక గ్రహించి, “మిత్రుడా! ఇప్పుడు నీమోముజాడఁ జూడ నొండొకవిధంబుగా దోచుచున్నది. నీ యందు ముందున్న యుత్సాహంబు గాన రాదు. చిత్తంబు విచారా యత్తం బయి తత్తఱించు చున్నట్లు కనుపట్టు చున్నది. దేహము లాధివ్యాధిజరాన్వితములు; గృహమున నాసహోదరి నేమమున నున్నది గదా?” యనెను. క్రకచుండు పలుకులఁ దడఁబాటు పడుచు “నీ చెల్లెలు కొంచెము వ్యాధిబాధిత యయి యున్న” దనెను. అంతటి యల్పరోగమునకా నీమొగ మింత చిన్నపోయినది? చీటికి మాటికిఁ దాలిమి దిగ నాడుట మగపాడి గాదు గదా యని బలవర్ధ నుండు పలికెను. ‘ప్రబల వ్యాధిపీడిత యయియే యున్న’ దని క్రకచుండు సందేహించుచుఁ బలికెను. అంత నశ్రుమిశ్రితాక్షుం డయి వానరాధ్యక్షుండు; ‘వైద్యులం బిలిపించి వేగిరము దివ్యావధ ప్రయోగము చేయించినావు కావా?’ యని యడిగెను. ‘ఏమి

మాయయో యెటుగను; వైద్యు లెంతమంది యెన్నిమందులను
వేసినను గుణ మియ్య లేదు — నిన్నట్లు వీడ్కొని పోయి చూచు
సప్పటికి నీచెలియలు యమయాతన పడుచున్నది; నాకుం జూడ నీ
రోగము కుదిరి జీవించుటయె కష్టముగాఁ దోచుచున్నది' అని
క్రకచుఁడు బదులు చెప్పెను. విని వనచరుఁడు 'ఇది యేమి?
మిత్రుడా! ఇంత వెట్టిపని చేసెతివి! ఇంట భార్య యిట్టియవస్థయం
దుండఁగా మందును మాకును విచారింపక యెంటి న్నిడిచి మిత్రుని
యొద్దకు రాఁ జిత్త మెట్లాపెను! విందునకుంటిలువ నోరెట్లాడెను?'
అని మందలించెను. 'ఘనవైద్యులు కొందఱు కోఁతిగుండెకాయతో
మం దీయవలెనని చెప్పుచున్నారు. అందునిమిత్తమయి వచ్చితి' నని
యాక్రకచుండు శోకవ్యాకులితివ్వాదయం డగుకతంబున మతి పోయి
తనగుట్టుబయలఁ బెట్టెను. ఆమాట విన్నతోడనే ప్రాణములు గలఁగఁ
బాటి మేను చెమర్చు గొంతవడి యామర్కటంబు దిగ్భూరినొంది
యుండి యింతిలో డెండఁబుకుండు డిందు వఱచికొని "అయ్యో!
ఖర్వాటుఁడు నూర్యాశిషమునకు నహింసలేక తాళివృక్షచ్ఛాయకుం
బోవఁ దాఁటిపండు పడి తల పగిలినట్టు దైవోపవాతం డగువాఁ
డెందుఁ బోయినను నాపదలు వెంట వచ్చును గదా! అడవిని విడిచి
మృగసంచారము నహితిము లేని సముద్రతీరముం జేయు, మృత్యు
ముఖప్రవిష్టుండ నైతిఁ గదా' యని పగచుచుఁ దెచ్చికోల్పిరింబున
నిల్లనియె: "క్రకచా! యెంతిపిచ్చిపని చేసెతివి! వానరవ్వాదయంబు
కొఱకు వచ్చినవాడ వామూట సంచుక మిత్రునిచెవిని వేయవలదా!
ముందె చెప్పిన ముదమి గదిరి యుంట న్నోయలేక మడిచెట్టునం
దవిలిచి యుంటిన నాగుండెకాయ నప్పుడె చూడఁ గోస మిత్రును
గదా! నీమనోగతంబు నేయ్యునకిది న్నిటుఁగూఱవచి పని చెఱచితిని.

ఇట్టి సీపు సీకళత్రమునకు శత్రుండవుగాక మిత్రుండ వే? మన కింత వఱకు నడిచిన దంతయు వృథా త్రిప్పట యయ్యెను. అయిన నేమి? శీఘ్రుంబ మరలి మేడిపొంత కరుదెమ్ము. గుండెకాయంగొనివత్తము.” అను మాయమాటలు నమ్మి మకర మావాసరమ్మును గ్రమ్మఱ మేడికడకుం గొని తెచ్చి విడిచెను. ఇఁక బ్రాణములు దక్కిన వని యామర్కట మొక్కవడి భూరుహంబు నెక్కి వెక్కిరించుచు, హృద యమును లేదు గిదముమును లేదు పో పొమ్మని క్రకచుని గద్దించెను. అది చూచి మొసలి మోసముం దెలిసికొని యేవలనను మోస మెట్టిదో యెఱుంగని నన్నును సీముసలికోతి యిట్టె మోసపుచ్చెఁగా యని వగచుచుండఁ బ్లవంగ మిట్లనియె. “సీపు ప్రసాదపురస్కరము గా నెన్నెన్నియో యుపచారవాక్యంబులు వలికి నిటల తటఘటి తాంజలివై నీయింటికి రమ్మని దేవురించుటండేసి, పాపపుమోమోటమి నోరునొక్క రా నన లేక మోస పోయితిని గాక నన్నుఁబ్రతా రింప సీతర మగునే? ఓరి మూఢాత్మా! మాటదాఁటకవచ్చి చేసిడిన వాడే తప్పించుకొనిపోయెనుగదా యని సంతాపంబునొందక యీపాటి సీదారిం బొమ్ము. ఒకకూర్చముచేత నక్క యంతటిది మోసపోయి నది. ఇక సీవనంగా నెంతవాడవు? వినవలతువే నాకథఁ జెప్పెద వినుము.”

కర్ణాటక దేశమునందుఁ గావేరియను నదియొక్కటి ప్రప హించు చుండును. సాగరసంగమునకు సమీపంబునఁ దత్తీరంబున నొక్క వటమహీరుహము గలదు. ఒకనాటిమధ్యాహ్న సమయంబున నొక కమఠంబు జలంబులు వెడలి వచ్చి యచ్చెట్టునీడను గుళిముగా నిద్రించు చుండెను. అప్పుడు తత్ప్రంతకాంతారంబున నుండు ఘోరవం ఖొక్కటి యాయెట నీరువట్టు మాన్పుకొనం జనుడెంచి తీయనిపాని

యంబు లాప్యాయనంబుగఁ బానంబు చేసి యానమీపపాదపచ్చా
యం బవళించి యున్న తాఁజేలుం గాంచి పరమసంతోషంబున మెల్ల
మెల్లఁగాఁ దారుచుం బటలెంచి యేమటుపాటున దానివీపుమీఁదఁ
దనపాదంబు నూఁది త్రొక్కిను. అంత నాతాఁజేలు మేలుకని కీ
లెఱింగి కాలునుం గేలునుం దటాలున ముడుచుకొని తల పొట్టలో
నిమూడుచుకొని కదలకుండెను. త్సుధార్తం బగుమ్మగధూర్తంబును
బదంబున దాని నదిమి పట్టి యిట్టట్టు పొరలించుచుఁ గోఱలు మొఱ
కలు వాఱఁ గొఱుకుచుఁ గూర్పంబు మర్పంబులు భేదింపఁజాలక
చాలసేపు విడిచిపోవను మనసు రాక క్రిందనుమీదనుం బడుచుండెను.
అక్కరణి నది మిక్కిలి చిక్కులు పడుచుండ నక్కూర్పం బెక్కరణి
నైన నీముక్కడినక్కను డక్కుపెట్టి ప్రాణంబులు దక్కించుకొనెదఁ
గాకని తలఁచి యించుక యాలోచించి మాయ యచ్చువడ నిట్లనియె.
“ఓజంబుకోత్తమా! తత్త్వం బెఱుంగంజాలక యేల యీలాగున
వృథావ్రయానంబు పడియెదవు? నీపీక్షెవడి వేయేడులు కొఱికినను
నాయెడలు నీకుఁ గొఱుకుడు పడఁగలదే? నీవేవిధంబునను నను
పథించి యాపోవ నామాంసంబు మెసవక యవలఁ బోవని తలపోసి
యీమనుగడ పయి నానను గోసి యనాయాసమరణంబు నొంద నిశ్చ
యించుకొన్నాఁడను. విషములోనిబ్రదుక; మాకెప్పుడును మృత్యువు
శిరసుపై నాడు చుండును. కాఁబట్టి యాఱొన్న మహానుభావునకు నీ
కొక్కచక్కనియుపాయం బుపదేశించెదను. వినుము: నన్నుఁ గ్రన్ననం
గొనిపోయి నీరంబులం జేరిచి కొంతతడ వందు నాననిచ్చిన, నామేను
పెన్నవలె మెత్తనయి నిమిషములో నీచిత్తమువచ్చినట్లగును. అప్పుడు
కడుపార నామాంసంబుతో నుఖపారణ చేసి నీవలసినచోటికిఁ బో
వచ్చును. అట్లు చేయుము.” అనిన గోమాయువును మాయావాగుకడ

జక్కకొని యక్కవటవచనంబులు వేదవచనంబులని నమ్మి యదియ
కార్య మ్మనుకొని తాజేటిని బేలుపోయి జలంబులం బడవైచియు,
గొంత మెలకువ గలిగి పట్టు విషవక గట్టిగాఁ దనముంగాళ్లు దాని
వీవున న్నోపి పండ్లయూటలు ద్రావుచు దానిమీఁదనే కన్నిడి
ముహూర్తమాత్రంబు నిలిచి మరలఁ గొఱికి చూచి దానిబొగును
పండ్లకు సాధ్యముగాకున్నఁ గమతంబున కిట్లనియె: “తడ వాయెను:
నిన్ను జలంబుల నిడి యొడలు మెత్తపడినఁ గడువడిం గుడిచి నడవ
వలెనని కాచుకొని యున్నాడను. ఏవేళకును నీమేను నానుబాడ
గానరాకున్నది. ఏమి చెప్పెదవు?” అనినఁ గచ్చపం బిట్లనియె:
“మిత్రుడా! నీవు నావచనంబులయందు గుఱి యుంచక వెన్నుమీఁద
రెండుపాదములును దిట్టముగాఁ బెట్టియున్నవాడవు. నీరంట వలను
పడకుండ వెన్నునకెల్ల సరిపోవ దారుణముగాఁ జరణంబుల నిలిపి
యుండ, నామే నెట్లు నానఁగలదు? నీకోరిక యెట్లీడఁగలదు?
ఇందు నాదోసంబు వీసంబును లేదు. నోటిశనిచేత నీవే యింతతడవు
నవనమ్మిక పడి చెడితివి. అయిన నిప్పు డేమాయెను? ఇంకనైన
నామాట నమ్మి వెన్నుమీఁదిపాదంబు లెత్తి క్షణమాత్రము చేరువం
గూరుచుండి చూచుచుండుము. ఇప్పుడ వులకండంబులఁ బోలునా వల
ఖండంబులతో విం దారగించి యనాయాసంబుగాఁ బోవచ్చును.”
అనిన నాస్థుగాలంబు కూర్చుంబువాడ్నిచయంబులు నిశ్చయంబులుగా
వగచి తదీయోపదిష్టప్రకారంబున వెన్ను పయి నిడియున్న యడుగు
దోయిని మెల్లఁగాఁ దీసెను. దీసినతోడనే ప్రాణంబుల దక్కించుకొని
యక్కమతంబు శరవేగమునం బఱచి లోతునీళ్ళు బడియెను.

అని చెప్పి యామర్కటము మఱియు నిట్లనియె. “ఓరీ!
కుకరాధమా! మోసములకెల్ల నిధి యగువంచకమే యిటు పరిధింపఁ

బడఁగా, నీవంటివుట్టుగ్రుడ్డు మోసపోవుట యొక యక్కజమా!
 చాలుఁ జాలు, నీతోడ మైత్రి చేసినందునకు ఫలము తోడనే కలిగి
 నది. ఇంక నీమైత్రిని సీయొద్దనె యుంచుకొమ్ము. లోకవిఖ్యాతనత్వండు
 నయ్యు దైవవంచనచేత రాజ్యంబు గోలుపోయి త్రాణ చెడి రిపు
 లతోఁ బడలేక కళత్రప్రముఖజన్యనుఖివిముఖుండనై లేచివచ్చి నిలువ
 నీడయుఁ బ్రాగ నీరును గానక యేకాకినై యడవులు వట్టి తిరిగి
 తిరిగి కడ కీవృక్షంబుఁ జేరి స్వచ్ఛందాహారంబున నుదరపూరణంబు
 గావించుకొనుచుఁ గులగోత్రనామంబులు దాచుకొని మొన్నటివాడ
 కాలము గడుపుచుండి, నీపెద్దతనంబు చూచి బుద్ధి బ్రమసి మిత్ర
 వంచకుడవని తెలియంజాలక నీతోడిసఖత్వం బంగీకరించితిని. నీవును
 బాపాత్మురాలైన నీభార్య దుర్బోధచేతఁ జెనుబుద్ధి పుట్టి, కుటిలోపా
 యంబున నన్ను మట్టుపెట్టఁ దలచి, మాయంట విం దారగింతువు
 గాని రమ్మని నచ్చికబుచ్చిక లాడిన నేనామర్మ మెఱుంగక నీమంది
 రమ్మనఁ దిరమ్మగఁ దల దాచుకొన నిశ్చాయకుండ నయి నితాంత
 సంతోషంబున బయలుదేటి మధ్యేమార్గంబున నాకారవికారాదులచే
 భవదీయం బగుమనోన్యవసాయం బూహించి పూర్వపుణ్యవశంబున
 నీయుపాయంబు తోఁచఁబట్టి బ్రతికి, పులి నాకి విడిచినవానిఁగా
 భావించుకొను చున్నాడను. ఆడువారు మంచి యెఱుంగరు; చెడ్డ
 యెఱుంగరు; వట్టికుత్సితములు పన్ని శమపట్టినపట్టు సాధించుకొనఁ
 జూతురు. నీవు నాతోడి చెలిమింజేసి యిల్లు వట్టుకున్న నన్నేలాగున
 నైనఁ జంపింపఁ దలచి యిది యంతయు నీభార్య పన్నిన పన్నుగడ
 యయి యుండును. దేహములు బుద్బుదప్రతిమంబులు; పరుషము
 ఘనపదృశంబు; నంపదలు తటిచ్చంచల్లంబులు; అలంకారంబులు
 భిత్తిచిత్రంబులు; దారపుత్రాదులా శృశానగమనులుగాని యా

వయిని వచ్చువారు కారు ; ధర్మ మొక్కటియే తోడ పచ్చి తన్నుఁ గాచునది. అట్లయ్యును నీవు తగవును ధర్మంబును గలపోయక పద్యఃపాతి యగు తనువును నమ్ముకొని కీర్తికరీగము నిర్వహించి నిత్యం బగు నవఖ్యాతి గడియించుకొంటివి. ప్రాణాధికుఁ డయిన యుక్తనినే యిట్లు చేసిన పరమసాహసికునకు నీకు నితగులు త్యజకణంబులు. మీఁద నీ వేమిగతిఁ బోవువాడవో! నీయట్టిమిత్రద్రోహిం వాచు చున్న నఘం బాదవును. ఇంక నీవు నామందఱు నిలిచి పన్నుఁ గన లింపక, వేవేగ నీయింటిత్రోవఁ బట్టి పొమ్ము” అని ముగ్ధుని మొగమును జూడక దూరనాడి, నిరుక్తరుండేసి యామొసలితేని నక్కడనుండి సాగనంపెను. క్రికచుండును నిస్పృహలుగఁజై గిక్కును చూచుచు దోయిడిచేతుల న్నగిడి నిజనివాసంబునకుం జనియెను.

కాఁబట్టి మోసముచే నెట్టిపని నైన సాధింపవచ్చును. నాయం దనుగ్రహించి మీరందఱు నాకొక్క సాహాయ్యమును నూత్రము చేయుఁడు. మీరందఱును ముందుగాఁ బోయి బ్రాహ్మణుఁడు చను మార్గమునందు దూరదూరముల నిలిచి, అతఁడు మీసమీపమున నుండి పోవునప్పుడు ‘విప్రోత్రమా! కఱికుక్క నేల కొనిపోవుచున్నా’ వని ప్రశ్న చేయుఁడు. ఇంతమాత్రము మీరు తోడు పడితిరా, మిగిలినకార్యమును నేను జక్కఁ బెట్టెదను. అని యావృద్ధవంచకుఁడు పలికెను. మంచి దని యాపనికి న్నమ్మితింది, తక్కినవారందఱును బ్రాహ్మణున కగపడకుండఁ జని యాతఁడు వచ్చుదారిలో నందందుఁ గూరుచుండి, యాతనిరాకం బ్రతీక్షించుచుండిరి. ఇంతలో బ్రాహ్మ ణుఁడును మేఁకపోతు నీడ్చుకొని, మొదటివంచకుఁ డున్న తావునుండి పోవుచుండెను. అప్పుడు వాఁడు “అయ్యో! మీరు చూడఁ బోయిన బ్రాహ్మణోత్తములుగా నున్నారు. ఈకఱికుక్క నేల ముట్టుకొని తీసి

కొని పోవుచున్నాడు?” అని యడిగెను. అందున బ్రాహ్మణుడు
నేత్రాంతలయిలఁ గెంపు గడుగ, చీచీ! త్రాసఁ బోతా! మౌనాగత
భావలు ప్రేలకుము. నే నధ్వరాధము కొనిపోవుచున్న యాగవిత్ర
మయిన ఛాగము నపవిత్ర మయిన శునకమునుగూఁ బలుక నీకు నోగట్లు
వచ్చినది? పో పో” మృని, యామాటలను బద్ధ్యము చేయక తప
శ్రోవం బోవుచుండెను. మఱి నాలు గడుగులు సాగించెడువాత
రెండధూర్తుఁ డెదురుపచ్చి మస్తకస్యస్తహస్తుఁ డయి సమస్కరించి,
బ్రాహ్మణునివంకఁ జూచి, “స్వామి! మీరు సర్వముం దెలిసిన వారు
గదా! ఈనల్లకుక్క నెగ్గు లేక ముట్టుకొనుచున్నా రే” నని పలికి
పోయెను. అందున కావీపుండు దెందముతో నిండుక సందేహించి,
వానిమాటకు మాటు చెప్పఁ మేళం గొనిపోవుదు డెను. ఇంతలో
మూఁడవవార డెదురుపడి, “ఇది యేమి; బాపడా! ఇంత యశ్ర
మమునకు లోబడినావు. నీపెత్తినది బ్రాహ్మణజన్మము గదా! అట్ల
య్యునుం గులశీలముల నేటఁ గలిపి లోకు లెల్ల నవ్వఁ బట్ట వగలు
రాజవీధిం బడి యాయవవిత్ర మయిన వేపి నెచటి కీడ్చుకొని పోయె
దవు! ఈరాజ్య మేమిసాపము చేసెనో కాని కులాఞ్చార ధర్మములు
నిర్మూలము లయి పోవుచున్నవి.” అని పదరెను. అంత నాయనంతా
సురుండు మతి వికలత్వంబు నొంద శంకా మగుండయి, “ఒకరు
కారిద్దఱు గారు; కన్నవారెల్లరు దీనిని వేపి యనుచున్నారు. నాకొక
వేళ మతిభ్రమ జనియింపఁ బోలు” నని చింతించుచు, ఊల్ల ముఘ్యుల
లాగున నూఁగ నిటునటుఁ జనఁ దోచక యనుమానించుచు నిలు
చుండెను. మొదటినుండియు బ్రాహ్మణు నెడఁ బాఠకు వెంబడించి
వచ్చు చున్న యాశ్చర్యవచకుఁడు, తనవ్రతయత్నము ఫలోన్ముఖము
నకు వచ్చెగదా యని సంతోషించి, బ్రాహ్మణునకు వినఁబడునట్లు

గారే జేసువనున్న తోడు దొంగతో నిట్లనియె. “పాప మొయిగ్గ
 బ్రాహ్మణుని పెట్టివాని జేసి యెవ్వరో మట్లు కుక్క నొక కాని
 పెట్టి పెట్టి చూచితినా యీశనిదురంధ్ర?” అని, విప్రుని యకార్య
 కరణమునకు వ్యసన పడునట్లు పలికి పక పక నవ్వెను. బ్రాహ్మణు
 డాతాటలు విని, యింద తేక వాక్యముగారే జెప్పిన దబద్ధము కానేర
 దని చిత్తమిని, తన ప్రమాదమునకు గోపల నొచ్చుకొనుచు యజన
 ఛాత్రు సచటనే విడిచి పెట్టి, మరల వెనుకకుం బోయి ధూర్తు
 లందఱు గొలంకు కెలంకున జేరి నవ్వఁ దటాకములో స్నానము చేసి
 తుమ్మై శడిబట్టలతో నింటికి బోయి, పాపవగిహాగార్థము గాయత్రి
 జపించు కొనుచుండెను. ధూర్తు లామేకపోతుంగొని పోయి, సంపు
 కొని వినిరి.

అని మేఘవర్ణుడు చెప్పిన విని, చిశవర్ణుండు మఱియు నిట్లు
 నియె. “నిమకాలము శత్రువుతో గలసి యుండుట యెంతో
 ప్రాణాంశముగ నుండును అట్టి స్థితిలో, నీవంతకాలము హిరణ్య
 గర్భునివీట నిర్భయముగా నుండఁ గలుగుట చూడ నత్యద్భుతముగా
 నున్నది. శత్రుమధ్యమున జరకాలము నీ వెట్లు గుండె గుదిరి యున్న
 వాడవో తెలుపుము.” అనిన, మేఘవర్ణుండు సవినయంబుగా నిట్లు
 నియె. “స్వామీ! కార్యార్థి యయి యున్న వాడు స్వప్రయోజనమును
 మిశ్రిష్టుగా జూచుకోక యెవ్వ రెన్ని బాధలు పెట్టిన నోర్చుకొని
 శత్రువును సుంధమున వహించి మోచి యైన స్వకార్యము నుద్ధరించు
 కొనును. పూర్వ మొక వృద్ధసర్పము తనకార్యము నిమిత్తము కప్ప
 లను మూపువయిం బెట్టుకొని మోసి, కడపటఁ దనమనోరథ మీ
 జేర్చుకొన లేదా? దేవర కాకథఁ చెప్పెదను శత్రుగింపుడు.

కొంచీపురసమీపంబున నుండుజీర్ణోద్ధానంబునఁ దడవుల నుండి మందవిషుండను విషధరవల్లభుం డొకిండు వానము చేయుచుండును. ఆకిం డొక్కనాఁ డహర్మఖంబున నాహారాన్వేషణాంబు సంచారంబు వెడలి ఒక్కచోట భేకకలకలంబులు మిన్న ముట్ట గంభీరజలంబుల నలరారుపరోవరంబు పాడగాంచి యందుఁ బ్రవేశించి యామండూకంబుల నెల్ల భక్షించుమార్గము దొరకక, కొండొకపడి చింతించి యొక్కయువాయుం బూహించి తత్తీరంబున నేలపై ఘణంబు వాల్చి వ్యాధిగ్రస్తునివిధంబున మూల్గుచుఁ బడి యుండెను. అది చూచి జలపాదుం డనుమందుకవ్యామి చేరి వచ్చి యిట్లనియె; “ఓహగకులావతీనమా! నీవు తిలఁచుకొన్న మహాబలునంతి వాని నయిన నొక్కగ్రుక్కను వాతి వ్రేసికోగలవు అట్టిని విత్తగోగింపుట కుప్పతిప్పలుగా మ్రోల దుముకు లాచుచున్నను భక్షింప నొల్లక, ప్రాణములు కంటికోలుకులలోఁ జెట్టుకొని వస్తు పడియుండుట యంతి యు వింతగా నున్నది. ఇందులకుఁ గతిం బెఱిగింపు” మననఁగాఁగూర్చి యిట్లుఁ యే: “నాకుఁ బ్రాపించనదుర్దశ మొత్తోడ నేమనిచ్చుకొందును? నేనీవఱ కెన్నఁడును బొట్టకొఱకుఁ బరులను దేహ యను యాదించిన వాడను గాను. నేటికాలమునకు నాకు మీపంటివారి ననుసరించి పొట్ట పోసకోవలసిందనములు వచ్చినవి. నే యేల! ఇది ముందు మీ రనుగ్రహించి భోజన మిడిన భుజింప వలసినవాడను, లేకొన్నఁ బస్తుండ వలసినవాడను, నయినవాడను, నిన్నటిదిన మర్థరాత్రింబున నే నాహారేచ్ఛం ద్రిమ్మరు చుండ, నొకభూసురకుమారుఁ డాత్రో పను జనుచు దురదృష్టవశమున నాతిలమీఁద నడుగు పైచెను. ఆయవ మానమును పహింపలేక నేనును బున్నుచుని విషాగ్ను లుమియుచుఁ ద్తణంబ యావిప్రసందసినని కాలాదీసి కిడిచితిని. ఆకాలు తిని వివ్రాన్య

కుండు భారమాతిలేకంబున గృహంబులోనికి బోతేం తండ్రీకంతయుం
 దెలిసి పులుటపులుకున నేడ్చుచు విష మెక్కి మూర్ఛిల్లి నోర నురుఁ
 గులు గ్రక్కుచు నేలఁ బడి తెప్పలు దేలవైచెను. బ్రాహ్మణుఁడును
 గొడుకుం డొడలమీఁదనిడుకొని యస్త్రక శోకమగ్నుఁడయి పరివరివిధ
 ముల విలపింపఁ బోయెను. అప్పు డాతని బంధవులు పలు దెబలఁగుల
 దుఃఖశోషణంబు లగుభాషణంబుల నాతనికి ధైర్యము చెప్పి మరలింప,
 ఆయర్ధరాత్రపునేళఁ జిమ్మచీకటిలో నురిమీఁద వెన్నకు నీడ్చు
 పాదములతోఁ బోయి విషవైద్యునిఁ జిలుచుకొనివచ్చి యాచిన్న
 వానిని నీఁడు మీఠావాఁడు గాని మావాఁడు కాఁడని వారిపాదముల
 మీఠాఁడఁ బడుపైచి, తదనుగ్రహంబున విషముక్తుఁడయి లేచి కూర్చున్న
 భోడుకును జూచి యంతరంగంబు హర్షోత్తరంగంబయిన 'వీడు మీరు
 పెట్టిన చెట్టుచి జీవనము తిచ్చినయాఘనుని వేనోళ్ళబొగడి వీడుకొలిపి,
 నామీఁదియాగ్రహం బుడుగక యాబ్రాహ్మణుఁడు న న్నుడ్చేశించి
 యిట్లునియె: "ఓపన్నగమా! పున్నమచందమామను బోలునీ యర్థకుని
 మోము చూచి, దయ పుట్టక నిర్భేతుకముగాఁ గాటు వేయ నీకు
 నో రెట్లాడెను? సదా రంధ్రాన్వేషణమే వనిగాఁ గుటిలగతిస్వర్తించు
 పాపజాతికి నీ కెట్లు దయ పుట్టును? సమ్రాణము గా విప్రబాలకుం
 గఁజీచినయూదురితంబు నీదేహ మెల్లం జాట్టుకొని, నీయహంకారపంక
 మీకున ట్లింతవరకును నీ కాహారముగా నున్న భేకముల నీతలను
 మోపించి కయామతి నవి యొసఁగిన యాహారము నే నీచేతిం గుడి
 పించుఁ గావుతి' మని రోమావేశంబున ఘోరశాపంబిచ్చెను. పాముల
 బాముల నే మందును? ఆశాపాక్షరంబు లశనిపాంతంబువోలె నాకర్ణం
 బులఁ జూడి వృద్ధయ భేదసంబు గావింప, నాయెడలు నావశము
 గాక కాళ్ళు దేనివానివలెఁ గదల లేక మెల్లమెల్లఁగాఁ బ్రాణుడు

మీకృష్ణ నాశ్రయింప వచ్చితిని. దైవోపహతుండ నయి మీపాలఁ బడిననన్నఁ జేయి విడువక, మీవాహనముఁగాఁ జేకొని యాహార దానగులు చేయుచు రక్షింపు చుండిన, ఎప్పుడును మీపాదములకొలుపు నేయు చుందును.” అనుడు జలపాదుఁడు పొంగి యారోహణకాతూ హలంబు తన్నవివేకిం జేయ దుష్టరంగంబుమాయావాగురం దగులు కొని దానియునుకువ కీకొనియెను. అంత నమ్మందవిషుండును జల పాదుని నిజభోగమున స్వహించి, కొండొకవడి చిత్రవ్రచారంబున నిందు నందుం ద్రిప్పి లేనిబడలిక తెచ్చుకొని రోజుచుఁ దల వ్రేల వైచి యూరకుండెను. జలపాదుం డంతయుఁ జూచి, నీవేల యిట్లు నడవఁజాల కున్నావని యడిగెను. మందవిషుండు: “స్వామీ! నిన్నటి నుండి కలశమాత్రం బయిన నాహారంబు లభింపమిండేసి, శుష్కౌప వాసంబున న్నాఁడుచు జవసత్త్వంబు లుడిగి జీవచ్ఛవంబనై యన్న వాడను. కటికియాకట నకనకం బడునా కిప్పు డాహారంబు దయ చేసినంగాక, వాహనకృత్స్యం బెట్లు నిర్వహింపఁ గలుగుదును? కడుపు నిండినమీఁదట మఱి నాచిత్రవదక్రమంబు దేవర చిత్తగింప వలయు.” అనిన, నావాక్యంబులు నిజమ్ములని నమ్మి, యంతరంగంబు గరగిన వాడయి జలపాదుం డిట్లనియె: “ఓభుజంగవుంగవా! నే నొక్క మాట చెప్పెదను వినుము. మధ్యమధ్య నీవు నన్నడుగవలసిన పనిలేదు. కడుపుఁజెచ్చు దరికొనునప్పుడెల్ల వలసినన్ని మండూకంబుల భక్షింప నొక్కసారిగా నీకిదె యాజ్ఞయొసఁగినాడను. వ్రతదినంబును నీయిచ్చ వచ్చినన్నిటిఁ గొన వచ్చును. ఇప్పుడు పోయి యుభేషితంబుగ నాహారంబు గైకొనివచ్చి, మరల వాహనకార్యంబునం బ్రవర్తిల్లుము.” అనిన మహావ్రసాదం బని జలమధ్యంబునం బ్రవేశించి, కటపు దీక్షఁ జిలుకప్పలఁ గొన్నిటిఁ గిచుకు రన మ్రొంగి జఠరాసలం బార్చుకొని

మండుకరాజు నెదుర నిలిచెను. ఈ ప్రకారము యభేచ్ఛను బ్రతిదివ
మును వలసినన్నిటిని దిగ మ్రొంగుచు, దొలుత సన్నగాండ్రను బిదప
బలవంతులను దదనంతరము మంత్రులనుగా దిన క్రమమున జలపా
దాప శేషంబుగా ప్రాదంబు నిర్మండుకంబు గావించి, కట్టకడపట
నాకప్పుల జేసిని సహితము కూయిడం బట్టకొని మేనినూంసం
బాప్యానునంబుగ మెక్కి, యిప్పటికి నాప్రశననూప్తి యయ్యెగా
యని సంతోషించుచు, ఆకొలను వెడలి యెండుచోచోటికిం
జనియెను.

నేనును మందవిషునిచందంబుననే యచమానంబున కోర్పు
కొని, శ్రీతిపక్ష కార్యవిఘాతం బొనరింది స్వకార్య ముద్ధరించితీరి.
బగ్గున మండుదనానలంబు వృక్షాగ్రంబులల గాల్చి విడుచుం గాని,
వానిని నిర్మూలము గావింపఁ జాలదు; శైత్యశీల మయును నదీ
జలంబు తటస్థితవసుమతీజంబుల మూలంబునోడఁ జెల్లించును.
కాబట్టి నుంచిమూలలతో నాధింప నిచ్చుననిని బ్రాహ్మణులకు బుచ్చే
నైన సాధింఁ రాదు. అయినను హిరణ్యగర్భుడు సాధికిని సగిసవా
డనియె నామతము. అని చెప్పి మేఘుర్బుడు మిన్నకుండెను

అంత మంత్రి దూగదర్శి చిత్రనర్మనిషంకఁ దిగి యిట్లనియె.
“దేవా! సర్వవిధంబుల నిష్కరు హిరణ్యగర్భునితో సాధి కే కొల
యాతని రాజ్యంబున నాతనినె యథాపూర్వముగా నిలుపుట శ్రేయ
స్కరము. మొన్న నీనడువుఁ గర్పూరద్వీపమున నుండి యొకబకంబు
సింహశద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలునికడకుం బంపఁబడియె నని
చాచులవలన నేటి యుదయముననె విన్నాడను. విచారించి చూడ
హిరణ్యగర్భుం డచ్చటికి దూత సంపుట, మనతో యుద్ధము చేయ
సారథరాజును సహాయంబు వేడుటకై యుండును. మన యాహవాద

నిజమయ్యే నేని, మహాబలుండును బూర్వ మొకసారి మనచే నవ మానితుం డయి యున్నవాడె కావున మహాసంతోషముతో హిరణ్య గర్భునకుఁ దోడుపడు ననుటకు సందియము లేదు. వారిరువురం గలిసి కొని మనమీఁద దండు వెడలుట పొసంగునేని, ప్రస్తుతస్థితిని బట్టి విచారింప మనము వారిని గెలువఁ గలుగుట దుర్లభము. కాఁబట్టి హిరణ్యగర్భునితో సంధి చేసికొనుటయే యుత్తమపక్ష మని నాకుఁ దోచుచున్నది.”

అనిన మందహాసనుండరాననుం డయి చిత్రవర్ణం డిట్లునియె. “హిరణ్యగర్భుఁ డెప్పు డాల మిచ్చి మనచేఁ బరాజితుఁ డయ్యెనో యప్పుడె రాజ్యాధికారపూజ్యతం గోలుపోయి మనకు నేవక ప్రాయుఁ డయ్యెను. అట్టివానిం బూజించి తెచ్చి మరల రాజ్యవీరంబునం బ్రతి స్థింప వలసినంత యక్కఱ మన కిప్పు డేమి కలిగినది? అంత కలిగి నప్పుడు పోలినట్లు చూచుకొందము. ‘ఈనఁ ది, పోలమును నక్కలకుఁ జెట్టినట్లు, బాహుబలాధిక్యంబు వేరిమిని గవ్వ పడి రణంబునం గెలుచుకొన్న రాజ్యంబును ఫలకాలంబున నొరునిపాలు నేయ నేల? ఈవిషయమున సక్రమముగాఁ బూనుకొని మహాబలుండు మనమీఁద ధ్వజ మెత్తినను నెత్తనిమ్ము. నాప్రతాపాలనంబు వేడిమి నాతఁ డిం కొకసారి బాగుగఁ జవి చూచెడుంగాక!” అనుచుండ నొకశుకంబు రోజుచుఁ గొలువుఁగూటంబుదిక్కునకుం బటతెంచుచు దూరమున నుండి “దేవా! సింహశద్విపరా జనేకానీకంబులతోడ న్నెడలి వచ్చి మనపట్టణ మాక్రమింప నూరిబయల నిగ్గియుచున్నాఁడు.” అని కేక వేసెను. రా జాభాక్యము విని యులికిపడి ‘యేమి యేమి’ యని యాత్రముతో నడిగెను. కొలువువారును ససంభ్రములైరి. అంతఁ జిలుకయు సమీపమునకు వచ్చి రాజుదిక్కు మొగము చేసి ననుచు

రించి “దేవా! సింహాశద్వీపరాజగు మహాబలుఁ డాకస్మికముగాఁ గోప
కారణ మేమియు లేకయె మనమీఁద దండు వెడలివచ్చి, తనసేనల
న్నగరంబుపఱగడ న్విడియించు చున్నాఁడు. అతండు మనరాజధాని
నృమిపించువఱకును, మనవారి కెవ్వరికి నాతని రాజ త్రేలియ
దయ్యెను. వారిం జూచి యిప్పుఁగూగిశాసనివారలు రణసంభ్రమంబు
నం బరిభ్రమించుచున్నవారు. నేను ఫలంబులు తేగ ననంబునకుం;
జని ఫలంబులుకోయుచుఁ దొలుదొలుత నొక్కవృత్తాగ్రమునుండి
దూరమునమిన్నును మన్నును నేకము నేగముచు లేచినధూళిం బొడ
గాంచితిని; డోలాండ్తోలితమానమండనయి దాని కారణంబుయోదించు
చుండ నింతలో గూతవేటుదూరమ్మైన సైన్యకలకలంబు విననయ్యె;
పదంపడి బారులుతీరి మనప్రొలిడెనంజనుడెంచుపక్షి వారంబులనాలో
కించితిని; తదనంతరము పురోయాంబు యయివచ్చినయొక బకంబు
వలన నది మనపీ డాక్రమింప వచ్చినసారసాధ్యక్షునిసైన్య మగుటం
దెలిసికొని, దేవర కాసమాచారమును నివేదింప వాయునేగమునం
బఱుతెంచితిని.’ అని మరలఁ జెప్పెను.

అప్పు డమ్మయారరాజు రాద్రసమూర్తియై లేచి, కొలువు
కలయంజూచి యిట్లనియె — “దూరదర్శి! నిన్ననో మొన్ననోకదా
మహాబలుండు మనమీఁద దాడి వెడలి వచ్చి బవరంబునం బరాభ
వంబు నొంది సేనల సేలపాలు చేసికొని తాను మాత్రము ప్రాణంబు
లతో నవులఁ బడి నిజదేశముం జొచ్చినవాఁడు. దానినంతను నింత
లోనే మఱచి తాను నొకమానిసి ననుకొని ప్రబలత్వదుర్బలత్వంబులు
తలంపక తగరువచ్చి కొండను దాఁకినట్లు మరల మనమీఁద నే
మొగంబున వచ్చి దండు వెడలినాఁడు? చూచితివా యాతనికండ
కావరము? మన మిప్పుడపోయి యామత్తునిజన్మంబు చేసి నన్నె

స్వంబుగా యమపురి కతిథిం గావించము. అవార్యశౌర్యధుర్యుండ నగునాముందఱిఁ దృణకల్కుఁ డగునీపక్షి యొంతటివాఁడు? ఈతని సైన్య మెంత? మున్నుండ యీవచ్చినవీరవారంబునెల్ల ఘోరవంబుల కాహారంబు కావించి వచ్చి, పిదప సింహశద్వీపమునకుం గూడ దాడి పెడలి యీసారి తప్పక యాతనిరాజధానిం గూఁకటివేళ్ళతోఁ జెల్ల గించి పేరు లేకుండ నేలమట్టము కావంతము.” అనిన సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె.

“ఇన్నాళ్ళవలె గాదు. మొన్నటిపోరునఁ జేరు గలవాడు పలువు రంతరించుటంజేసి మనసైన్య మిప్పుడు శూరశూన్యమై యున్నది. తామ్రచూడుండు పోయినతరువాత మనసేనలస్థితిగతుల నెఱిగి నడపి కార్యావసరంబున ధైర్యంబును శౌర్యంబును బాహువీర్యంబును మొఱయించి దశవాయితనంబు పూన నర్హుం డగునూహాపోహవిచ ఙ్ఘుఁ డొక్కఁడును నాకంటికిం గనఁబడకున్నాఁడు. అందుచే మన సైనికనికరంబులు బహునాయకత్వంబు గలిగి యున్నవి. ఎల్లకాలం బును సాహసంబు సాగిరాదు. శత్రు వొకప్పుడు లోఁబడినవాఁడె కదా యని తలంపం బనిలేదు; శిఖిఖితస్తం బగుజలంబె పొంగిపడి యాయగ్నిం జల్లార్చుచుండుట లోకధర్మము. శకటగతచక్రంబు తెఱంగునఁ గాలగతులం గ్రిందు మీఁదును మీఁదు గ్రిందును నగు చుండును. కరనిహతకందుకంబునకుం బోలె భూమిపయిం బడినదేహ ధారుల కందఱకును బడు చుండుటయు లేచుచుండుటయు నై నర్హకము. నేనింతదూరము చెప్పుట నాప్రాణములు వంచించి కాదు. శర దంబుం బోలె ఘనగర్జితము చేయుటవలనం గార్య మెప్పుడును గానీరదు. మహాత్ములు సావధానముగా సాధకబాధకముల స్మృతి ముఖంబునఁ జక్కఁగా నాలోచించి, యథానర్థంబుల నూహించి

మఱి కార్యనిర్వహణము చేయుదును. గాఢ తానెంత బలవంతుఁడగును. బలవంతుఁడగునపుడు నిరంతరము పెట్టుకొని గొన; పెట్టుకొని నేరి, నిశ్చయముగా నుదగించు నొందును సర్వ మెంత బలవంతమయ్యెను. చాలిచీ గలచేతం జెప్పి యుక్కలుచుండ మనము చూచుచుండ లేనా? సుల్భవిసోధము పుష్కరించు జూరక నేనర యిప్పుడు నేను గుగ్గోలది క్షిప్రముగా గుగ్గోలమును ఎవరు కార్యానిర్వహించును? క్షిప్రముగా క్షిప్రముగా చూచిని యొక పనికి జూచుకొనినో గాఢము చూచుకొనినో నకులమును జంపుకొని పిదప విస్తారము నొందిన బాహ్యములను నే కడపట బచ్చిత్రపుఁడును బేర కార్య చేప్పిన సందర్భములు.

గొడవేదమునందుని యొకయగహారమును నేనశక్త యను పేరు గల వేదముఁ డగుచిప్పుఁడొకడు గాఢు. అతనికిఁ గొంతకాలము సంతానము లేనికొదవ యొక్కటియేకొని వేయకొదవ లేక యుండెను. అతనిభార్య యగు కూజ్జినీని సంతానము లేని దయి, పుత్రులుం గని పెంను తనయీదు నేడిములుం గని ముచ్చట నడును, బిడ్డలనిమిత్తము యోగులని వేషములు వేసుకొనువారి నెల్ల గాఢుఁ గడుపులుం బట్టుకొని యాశ్రయించి వారిచే వేళ్ళు వెల్లంతులు గట్టించుకొనును, తాయి గన్న తాటికి గుడి గన్న గుడికి మొక్కుచు, ఎవ్వ రేతీర్థము పేరు చెప్పిన సచ్చటికిఁ బోయి మునిగి వచ్చుచు, లోకములో లేనినోములు వ్రతములు పట్టుచుండును. ఇట్లు గొంతకాలము గడిచినపిమ్మట, నాయుంఁది యీశ్వరానుగ్రహమువలన, గర్భవశ్చయై యొక్కపుత్రుం గనియెను. లేక లేక కలిగినసంతాన మగుటండేసి, తల్లిదండ్రు లాచిష్ట పానిని తొమ్ముమీఁదికాలు నేలఁ బెట్టినక ప్రాణములకంటె నెక్కువగా గారాబమునఁ జెంచుకొను చుండిరి. ఒకనాఁ డాచిష్ట

లిచ్చి నిదుర వుచ్చి, యుచ్యులతో బంధుబంధు మిగిలి గావలి
 యుంచి యాజ్ఞ నేని పొడుగువీధి నున్న కెనపుట్టెరింటికి జూడబోయెను.
 నాడు పర్వదిన మగుటంజెసి రాజుదగ్గలనుండి సువర్ణశ్రాద్ధదాన
 మిచ్చుటకొరకయి యాశ్రావ్యాబున కాబోయియుండు వచ్చెను. సహజ
 దరిద్రుఁడయిన యాశుష్ట్యశోతియుఁడప్పు డిట్లు పొందినాడు. “రాక
 రాక నేటికాలమునకు భూపతికి నాయకుండును గ్రహము వచ్చి, సాహి
 త్యపరు లనేకు లుండ వారిం గాదని నాకే దాన మియ్యఁ దలచి
 వర్తమాన ముంపెను. నన్ను భాగ్యవంతునిఁ జెయ్యలె నను తలంపుతో
 నేలిక పిలువనంపినపుడే, నాచాలిటి యభాగ్యజేవత సమయమున
 కీయసందర్భము తెచ్చిపట్టవచ్చు. ఇఁక బుట్టింట్లుండి నాభాగ్య
 వచ్చు పెప్పుడు? నే యోయి దానము నట్లు పెప్పుడు? రాకున్న నేమి
 పోవును నన్న నించాఁక గంటికి తెప్పవలెనుండి కాపాడుకొనుచున్న
 పిల్లనానికడం గావుండువారు లేరు; పోక మానెన నన్న భూపాలుఁ
 డాదానము నశ్యుల కిచ్చివేయును. నాకొక్క యుపాయము కనుపట్టు
 చున్నది. బహుదినములనుండి కన్నబిడ్డవలె బ్రదుకుచున్న నకుల
 మున్నదిగదా! ఈపెంపుడుముంగిని నాయుధుఁబట్టికి రక్షక ముంచి
 కదిలిపోయి దానమును స్వీకరించి యింట నున్న పెంపుగుత్తుకొని
 వచ్చెదను.” అని శిశ్మయించి, ముంగిసను ననుకేళి మఱి జెప్పి
 యాశుష్టకునకు, గాలి పెట్టి, రాజమందిరమునకుం బోయెను.
 దానమునిదిత్త మేగిన రెండుడియలును బ్రాహ్మణునికి కరీర
 ముట్కటియై రాజమందిరమున నుండెనుగాని చిత్త మంతయు
 వింటిమిఁదను గొమారునిమిఁదనె యుండెను. ఇంతలో సోకకృష్ణ
 స్వయి మిదెమిఁదనుండి యుయ్యాలచేరులను బ్రాహ్మణు
 పోవుచున్న పాన్పుమిఁదకి బ్రాహ్మణుడును, దానిని

ముంగిస చూచి యొక్కయెగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొఱికి
ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నాబ్రాహ్మ
బుడును రాచనగరం గానువీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁదిప్రేమ
తన్నుఁ ద్వరపెట్టి నేలమీఁద మడమలు మోపక డోలాయమాన
పూనసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బ్రభ్రవునం దన
స్వోమియడుగులచచ్చుదు విని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో
హొగ్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదు
రేగి, సంతోషముతో నాబ్రాహ్మనికాళ్ళవేళ్ళం బడి పెనగఁ జొచ్చెను.
రక్తవిల్లి ముఖం బగునకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టు
కొన, ధీతిపరితపితస్కంఠం దయి యాపాటుండు తనకొమాదునినె యా
సకులంబు చంపి నచ్చెనుని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక
నాముద్దం బట్టి నెత్తుగుండండు నెట్లు గఱిచితి వని దురహంకారంబున
తీరున నున్న దుడ్డుట్టును హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁచెను.
అమోఁదు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు పెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ
దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయఱ పటచి నకులము ప్రాణము నిడిచెను.
అట్లాముంగియునులుఁ గొని యాభోసురుండు సందనుని కయి ప్రలా
పించుచు లోసికీం జని తలినంబునఁ జెక్కుచెమర్చుకుండ నిడురించు
తున్న బాలకునిఁ గని, ప్రమోదమానమానసుం డయి, పదంపడి
జోలానమీవంబున ఖండఖండము తయి వడి యున్న నల్లత్రోచును
జూచి చోద్యవడి, కలయాపు తెలిసికొని శోకోద్రేకమ్మున నురమ్మును
శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁచుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలు
గని కలువము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ
జేడఁగెను. కాబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక
కృష్ణవడి తేలురాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకాండం పట్టనియె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాదరణీయముగానే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి గాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన కుదురు సప్పటికిఁ బురము దొడ్ద పోవచ్చును. కాబట్టి ముందుగా నేటి నయిన నాతనిం బాటఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్త వ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్య గర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుంజాడ వీరవారంబుం గూరుచు కొని పోయి వైరిం దారశించి పౌరుషంబు నెఱపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము. అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డిట్లనియె.

“మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరి గెలుపు కొన్నవార మయ్యును, మన గెలు పొక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన—మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ జేరు గలవారు పెక్కుం ద్రాలము చేసి స్వర్గస్థు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివారయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాన పడక యోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాధవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యగర్భుని

ముంగిస చూచి యొక్కయెగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొట్టి
ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నాబ్రాహ్మ
ణుడును రాచనగరం గానువీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁదిప్రేమ
తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద మడమలు మోపక డోలాయమాన
మానసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బ్రభ్రవునుం దన
స్వామియడుగులచప్పుడు విని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో
మార్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱి వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదు
రేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాళ్ళవ్రేళ్ళం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను.
రక్తవిలి ప్రముఖం బగునకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టు
కొన, భీతిపరీతచేతన్నుం డయి యాపాటుఁడు తనకొమారునినె యా
నకులంబు చంపి వచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక
నాముద్దుఁ బట్టి నెత్తురుఁగందు నెట్లు గఱిదితి వని దురహంకారంబున
జేరువ నున్న దుడ్డుఁజ్ఱును హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁడెను.
అమోఁడు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు పెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ
దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయతి పఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను.
అట్లాముంగియునుఱుఁ గొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి ప్రలా
పించుచు లోనికిం జని తలిమంబునఁ జెక్కుచెమర్చకుండ నిదురించు
తున్న బాలకునిఁ గని, ప్రమోదమానమానసుం డయి, పదంపడి
డోలానమీఁపంబున ఖండఖండము తయి పడి యున్న నల్లత్రాఁచును
జూచి చోద్యపడి, కలరూపు తెలిసికొని శోశోద్రేకమ్మున నురమ్మును
శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁడుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలు
గని కలుషము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయు
జోడఁగెను. కాబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపజ
త్యకపడి వేయరాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకాండుం డీట్లనియె. 'మంత్రవరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాదరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి నాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన కుదురు సప్పటికిఁ బురము దొడ్డ పోవచ్చును. కాబట్టి ముందుగా నేరీతి నయిన నాతనిం బాటఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్త వ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్య గర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుంజూడ వీరవారంబుం గూరుచు కొని పోయి వైరిం దారశించి పౌరుషంబు నెఱిపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము. అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డీట్లనియె.

“మనము హిరణ్యగర్భునితోడం బోరి గెలుపు కొన్నవార మయ్యును, మన గెలు పొక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన—మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ బేరు గలవారు పెక్కం డ్రాలము చేసి స్వగర్భ లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాన పడక యోపినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాధవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలఁట, హిరణ్యగర్భుని

మంత్రి యైన సర్వజ్ఞుని ప్రేరణాదు చేతం గాని స్వబుద్ధిచేతం గాదు. తనతోంటి పిరోధంబు సాధించు కొనవలయు సమస్తద్వైతంబును దానికిం గొంత తోడుపడి యడుగ వచ్చును. అయినను దనమిత్ర మనోరథం బీడేఱు నేని తుశలంబు నంతిష్ఠుల యు చుండునది మరల గలవా డగుట సుదూరంబు లేక. మన మింద్రియ పుంజుకొని సమాధాన పఱచు కొనుచున్నందు చింత టయె యిట్లుగా మేయ మయిన కార్యము. కాబట్టి మాన్యుట యాహంసచ్చిత్తులొలికి మనమూత యరుగవలయును; అట్లగునుమాత్రే కార్యసంఘటనం బొనర్చుకొని మరల మనబు జేయుట లోబలనే గానామహాబలంబు దళిమాల వలన నొకటి వుట్ట గుండ నీక్షణంబు నానరాజు నొద్ద కొక రాయబారి బంపుదము. ఇట్లు చేసిన సకలయు సమకూల యుగా నుదయను.” అనిన రాజును నానని యాకొనియెను. అప్పుడే రాజునునుశిలయిన మంత్రి యరుణముఖుని రప్పించి మహాబలునితోడం బలుక వలయు పలుకుల నెల్లం దేటపడఁ గఱపి, కార్యంబు పొత్తు పఱచుకొనిరమ్మని వంచిన, నాతండును వినయవేషంబునం జని వగరంబు పటకడ నొక్క పంపంబున నున్నస్కంధావారంబుం దఱిసి, సేవయ్యగిలకుం దసనచ్చిన కార్యంబు చెప్పి యెల్ల సైనికులును మూఁగలు గట్టి కిన్నుఁ జూచు చుండఁ దన్మధ్యంబున నొక్కచోఁ జందనంబు సమీపంబున లతాగ్రహంబున వసియించి యున్న మహాబలునినే ద్వారపాలకుల వెంబడిం బోయి సందర్శించి నమస్కరించి, యాశనియాజ్ఞానుసారముగా సమీపంబున గూరుచుండి చేతులు జోడించి యిట్లనియె.

“దేవా! జంబూద్వీపాధినాథు లగుచిత్రవర్ణ మహారాజుల వారు తాముగ దేవరివానితోడ నాడు మన్నమాటలు విన్నవించెద; ఆవధానముతోఁ జిత్తగింపుడు. ఇరుగు పొరుగుల దేశముల కేలికల మయిన

మనము మనలో నిట్లు దుర్మత్వములు వాటించి మానువధర్మమును మఱచి లోకులు గుఱులం దల నెత్తి మానవ బాధలు మాను మందులు యుచితము గాదు. మన మ్మనగుత్సంబుపెక్కిని పోగనిభావము గూరి యుండు మేని, ముల్లోకము లొక్కట నెత్తి వచ్చివను గలన న్మనలఁ దేటి చూడఁ గలవే? పూర్వమేతేభానికేమముననో మనమననులలోఁ గ్రోధాగ్ని పాడనూని మెల్ల వెల్లువ నాణి ప్రజ్వలల్లి శుద్ధమావ మానం బుండు తెగవటి ను భవవత్సములరానిం గొంపితి నహించి యప్పటి కాతినది; అది నిలగావదాని స్వరలు మనదేఁ జేయును మన మనస్త్రిమలఁ గోడంబులు గాధరం బులద పొక్కుట యభయలకును జ్ఞేమకరము గాదు. ఇక మారు మనమనోన్మత్తస్థితులకు గవలంబించి మీమాట నేమును పొందుట నిజమునఁ జెల్లించుదుఁ గూడ మనుట మాయభిమతము. కలహాద్యపాధీర్వరం దగు హిరణ్యగర్భుడు మన కిరువురకుఁ బ్రాణహింసగాను నుండఁ దగినరాదు. అతనిరాజ్యం బాతని కిచ్చితి మని తెలిపి, మాతోడ సంఖ్యంబు నెఱవ వాతనినదుగ నేడ దూతను బంపు చున్నారము.”

అని చెప్పి యారకున్నఁ మహాబలుండును గొంతవడి చింతించి, తనబలంబులు మార్గాయాసంబునం బడలి యుంటఁజేసియుఁ దనవచ్చిన కార్యం బనుకూలముగా ముగియుచిహ్నములు కానఁబడు చుంటం జేసియు సంధిచేసికొనుటయే యప్పటికుచిత మని నిశ్చయించి, పూర్వ వైరంబు మాని సంధి కియ్యకొనియెను. అప్పుడు మహాబలచిత్రవర్ణులకుఁ గపాలసంధి యయ్యెను.

తరువాతఁ జిత్రవర్ణుండు తనమంత్రితో నాలోచించి, యుచిత గతిని హిరణ్యగర్భునిపేర నొకశేఖ వ్రాసి, తల్లేఖం గొని పోయి హంసస్వామితో యుక్తక్రమంబున సంభాషించి కార్యంబు పొందు

పలుచుకొని రా సరుణముఖుండె తగినవాఁ డని యెంచి, అతనినే చయి నంబుచేసి క్రమృతఁ గర్పూరద్వీపంబునకుఁ బంపి యాతనిపునరాగ మనంబున కెదురు చూచుచు దినము లెన్ను చుండెను. అతండును, గతివయప్రయాణంబులఁ గప్పరపుదీవిం జేరి, రాజధానిం బ్రవేశించి, ముందుగా మంత్రిసందర్శనంబు చేసి నిజాగమనకారణంబు తెలిసి, యాతండు తన్ను వెంటఁ జెట్టుకొని పోవ హిరణ్యగర్భుని కహస్య వాసంబుఁ జొచ్చి, యచ్చట నాప్తవర్గంబుతో నిష్టకథాప్రసంగంబులఁ గాలక్షేపంబు చేయు చున్న హంసాధ్యక్షుని వీక్షించి, సమస్కాన పూర్వకంబుగాఁ దన్నెఱిగించుకొని, మితహితోక్తుల నిట్లనియె. “జంబూద్వీపాధినాథుండు చిత్రవర్ణుండు దేవర సుగుణనంపదను బలు పురు ప్రశంసంపఁ బూర్ణమనంబుతో నాకర్ణించి, దేవరతోడ్పైత్రి నపేక్షించి నన్నిటకుం బుత్తెంచెను. నేఁడు మొదలుకొని యథాపూర్వ ముగా దేవరవారు కర్పూరద్వీపరాజ్యాధికారంబు మరల వహించి, లోలోత్తరముగాఁ బ్రజాపాలనంబు గావించుచు మయూరస్వామి తోడి సాహర్దసౌఖ్యం బనుభవింప నర్హులు,” అని తేలిక జేరి కిచ్చెను. దానిం బుచ్చుకొని హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితో నాలోచించి తగిన ప్రత్యుత్తరంబు వ్రాసి ధవళాంగునిచేత నిచ్చి, “సీవీయరుణ ముఖునితోడ జంబూద్వీపంబున కరిగి చిత్రవర్ణుని సందర్శించి యర్హ నంభాషణంబుల నాతని నలరించి యాచా బిచ్చి రమ్మని యానతి యొసఁగి, యరుణముఖుని నర్హసత్కారంబుల గారవించి చెప్పవలయు వలుకు లెల్లం జెప్పి, వీడుకొలిపెను.

అంత ధవళాంగుండును సరుణముఖుండును బయలు వెడలి, సరససంభాషణంబుల మార్గాయాసంబు వీసంబును గాన రాకుండ నడచి, కతివయదినంబులకు జంబూద్వీపంబు చేరి చిత్రవర్ణుండు నిండు

కొలుపు వుండి యుండ నాశనిపాదసందర్శనంబు చేసికొని, ననిశంబు సమస్తంబును నివేదించి, కృతకృత్య లయిరి. మనమును మనమును బ్రాత్రీ కార్యంబు సాధించుకొని చిత్రవర్ణుని మన్ననల బడసి, పరమానందభరితుండయి సైన్యసమేతంబుగా నిజదేశంబునకుం జనియెను. నాడు యొదలుకొని మహాబలచిత్రవర్ణ హిరణ్యగర్భ లనోన్మయమైత్రిం బొడలుచు, బరస్పరక్షేమలాభంబులఁ బ్రతికాముఖంబులఁ జెలిసికొనుచుఁ జిరకాలము సుఖముగా రాజ్యపాలనంబు గావించిరి.

అని విష్ణుశర్మ సంధితంత్రమును ససాకల్యముగా వచియించి, మీరును సర్వసర్వంపహాపతులతోను సంధి కావించుకొని, యొక మశ్యంబు పెంపున సకలసౌఖ్యంబుల ననుభవింపుఁడనిన, రాజపుత్రులెంతయు సంతసించి 'దేవరమూలమున నజ్ఞానాంధకారంబునుండి వెలువడి జ్ఞానభాను స్సందర్శింపఁ గంటి మని విష్ణుశర్మను నుతయించిరి. అంత సనయు లయిన నృపతనయులఁ దనవెంటఁ దోడ్కొని పోయి, సుదర్శనున కర్పించి, విష్ణుశర్మ యాతనిచే సకలసగ్గునంబులం బొంది, యొకయగ్రహారము బహుమానంబు వడసెను.

సంధితంత్రము, సంపూర్ణము.